

L'AVENC

LITERARI ♦ ARTÍSTIC ♦ CIENTÍFIC

REVISTA MENSUAL ILLUSTRADA

EL PIANO DE MANUBRI

Al bon amich y distingit pintor montanyes EN DIONIS BAIXERAS.

A Noguereda!.. quins bons recorts he conservat d'aquell poble montanyes, de las caceras a la llebre que hi feya am son digne rector, Mossen Just! Qu'en fa de temps que no hi he estat!.. y abans tant sovint que hi anava!.. Are amb els anys, el delit se m'acaba, las frontiças de las camas se m'arrovellan. Més, sols mon foch sagrat s'apagarà quand la vellesa me tindrà clavat en cadira de braços; y llavors mon esperit recorrerà sol mas estimadas montanyas, lleuger, alegre, enfilantse per las altas serras, conversant amb els pastors, menjant l'apetitosa ollada, dormint en llurs barracas, y beguent de las fonts geladas que deixan el got entelat. Estrènyere las mans honradas d'aquells pagesos de vilatges y masías que tant franc hostatge me donaren!.. Quins recorts més dolços y agradables!..

Però no es creguin qu'hagi dit adeu a las altas serras. En 1889 vaig encare fer l'ascensió del pic de Balaig (Canigó), am mos estimats amichs l'Osona, en Maspons y sos tres fills; y l'any passat, 1890, varem anar de Prats a Nuria, seguint casi sempre la frontera, passant per las crenas més altas dels nostres Pireneus catalans: 10 horas de caminada; això sí, a peu y a cavall de matxo.

¡Com passen els anys!.. A fins a 45 un hom és encare tot delit; de 45 a 50 se resta estacionari; més al arribar a 50 s'en fa via; ja es trova al cim de la crena; ja comença la baixada; las pendants se fan més ràpidas; és en va que prova d'aturarse en el rost vertiginos que devalla; la boca negra, badada, del avenc, l'espera; hi cau y se l'engoleix per sempre més.

* *

Després de l'hivern crudíssim qu'acabem de passar am sas neus, gebradas y tramontals, ha vingut per fi la primavera; ja era horá. Ens ha sigut portada per las aurenetas que, fa vuit dias, ens han arribat totas enfredolidas pels aires gelius qu'ens dona la neu de montanya; més el sol té bon escalf, y la vegetació esclata per tot arreu.

Ahir en el jardí de casa vaig sentir cantar el rossinyol, serà sens dupte el meteix que hi nia cada any. L'aureneta y el rossinyol són el nostres amichs casulans; la primera nia entre dos cairats del sostre, l'altra sobre la glorieta del jardí, atapahida de jeçamí y satalías. Res marca la primavera com el cant del rossinyol; més, als primers dias de sa arribada, son cant és un xic rogallos, se resent de las fredors de las nits; però a mida que la temperatura es torna més suau, ¡quins refilets nit y dia!.. Oh! benvinguda primavera! be n'eras de desitjada!... Tancat a casa tot lo llarch hivernaç sense puguer fer cap excursió... que me trigava de tornar a recorre mas estimadas montanyas!..

*
*
*

El dia 26 d'Abril, vaig partir de la Junquera, per anara visitar un amich d'anys que tinch a la Noguereda; Mossen Just, el digne rector del poble. Vaig sortir a las 5 del matí, garrot en mà, *havre-sac* a l'esquena y botella am sa corretja penjada al costat. Matinada esplèndida, cel blau, aire fresquet. Prenguí el camí de bast de Labajol que vaig deixar al cap de mitja hora per pendre una dressera, un corriol en mitj de suredas. Bruchs, gatosas, estepas, ginestas, argelagas són tots florits; la malesa de la selva s'exten entre suros a perdua de vista; una extensa catifa groguenca y rosada cubreix els pilots de penyas graníticas espargits a traves la sureda; una aroma fresca, suau se despren d'eixa catifa florida; hi domina la flaire d'ametllas amargantas de la flor dels acs. Passada la zona de la boscuria, a 600 m. d'altitut, trovo per fi el gleber de montanya, matisat de sa flora peculiar: carlinas, farigola, romaní, salvia, una munió d'hermosas floretas inclinadas per l'aigualera del matí, badan joyosas llurs petals, aspiran am delicia l'escalf del sol de primavera.

A las vuit vaig arribar a la Noguereda; me dirigí a la rectoria; vaig trovar Mossen Just que prenia xacolata.

—D. Carles!.. vostè per aquí!.. quina sorpresa!.. quin bon vent el porta? Encaixàrem amistosament.

—Rufina! Porta, porta xacolata.

—Xacolata, nó; l'aire de montanya amola la gana... una truita d'ous am botifarra... un empedrat, li vaig dir.

—Si que té rahò; are vès!.. està clar: hi hà diferencia entre jo que vinch de dir la missa y vostè que fa tres horas que camina.

La Rufina para taula. Prompte sento a xiular la paella; al poc rato la majorona porta una truita rossa com l'or, ataxonada de talls de botifarra de perol, y una llangoniça sagnosa que tenia mil gustos.

—Caramba! reverent! ni las llangoniças de Vich!.. ¿són fetas a la rectoria?

—Ja veurà: no so prou ric per matar porc. Las he recullidas el dissapte de Pasquas floridas al portar el sal-pas per las masías de la parroquia.

—De veras el felicito. Aquesta és finíssima... Doncs què em conta? com ha passat l'hivernaç? borrhango! quinas frets!..

—Ja ho pot dir... aci ens veyam morts! Sort de las estables del bestiar hont trovàrem calentor, si no moriam tots glaçats.

Conversàrem llarch rato, parlant de caçera, del poble, del batlle, del marescal, del majoral.

—Rufina, el senyor es queda a dinar... m'entens?.. tu meteixa.

Anàrem a dar un vol pels encontorns del vilatge, entràrem a l'hort de la rectoria ple de tota mena d'hortaliça y alguns gerros de flors. Passàrem revista de la viram y cria de conills.

A las 12 ens sentàrem a taula. Fou a postres, mentres savorejavam una copeta del vi de dir missa, que mon amich el rector, me contà la feta del piano de manubri.

A fe m'agradà y al vespre, al retornar a casa meva, ne vaig fer l'articlet que tinch el gust d'oferir a mos lectors.

* * *

Coneixeu la Noguereda (1)? Nò, sens dupte, perquè és un poblet amagat, perdut en una vall diminuta de la falda dels Pireneus, enclosa d'alterosas serres, formada per dos congostos hont un torrent fressos que devalla dels cims, s'obre pas, en mitj de rocas y socs de faigs arrabassats per las neus y uracans. La Noguereda és un dels vilatges de més altitud de montanya; està situat al cim de la vall, arracerat, ajocadet al peu d'un cingle.

S'hi comptan 40 llars, a més de la iglesieta romànica, la rectoria, la casa de la vila que té una saleta de sessions y duas estancias separadas per un envà que serveixen d'estudi de noys y noyas. Las casas del poble portan totas el segell de la vellura, eix color terros de rovell fosc, salpicat de molsa y parietarias, que prové dels agravis dels temps. No obstant s'hi veuen algunas casas de parets emblanquinadas y d'aspecte més modern com és la rectoria, la casa del batlle, la del pastor majoral, la del ferrer marescal quin, a més de curar bestias, dona també remeys pels pagesos.

Els noguerencs són tots pastors; crian bestiar oví y boví; portan samarra de pell, barretina y faixa vermella, sempre calçats d'esclops. Las donas, faldillas y gipó de burat y caputxa de bayeta. Aquèts derrers anys de crisi agrícola, la ballavan magra; més d'ençà qu'el govern d'en Cánovas ha posat drets protectors, el bestiar s'ha encarit, y no els hi fan falla algunas dobletas del nostro reytó que guardan ben recatadas en apartat amagatall.

Lo ben estar y l'alegría se veuen pintats a llurs caras, sobretot desde qu'el senyor diputat els hi ha fet aixemplar el camí de bast, de tal manera, que fins s'atreveixen de passarhi am carret tirat per bous, amb el risc d'estimbarse per aquellas malas terras y deixarhi la carcanada. Eix camí els posa en comunicació amb el poble d'Albanyà, S. Llorents de la Muga, y la capital de l'Alt Empordà, Figueras.

Gent de be, honrada, bons cristians, de caràcter pacífic; may la justícia hi ha tingut d'intervenir per castigar una maldat. L'honradesa se trasmet de pare a fill. Deu vulga qu'am la nova carretera, la política, las malas doctrinas no vingan a torbar la santa pau del vilatge montanyes.

El rector, Mossen Just, és un bon home que porta be els seus 75 anys, ferreny encare, colrat pel sol de montanya, ple de delit. Dona gust de vèurel, el dissapte de Pasquas floridas, am sobrepelliç, seguit de dos escolanets que portan cistell y peroleta plena d'aigua y sal, recorrent els masos, aspergint de sal-

(1) La Noguereda no es trova en el mapa; inútil de cercarlo. És un pseudònim.

pás las portas de las casas y de las estables del bestiar. També qu'en recull de cansalada y llangoniças! Sa majordona las penja al rebost; Mossen Just y ella ne viuen mitj any. Estimat dels seus feligresos, caritatiu malgrat sa pobresa, per estalviar, ell se cava y fanga la petita horta de la rectoria que li dona l'hortaliça que necessita; fa cria de viram, de conills que li serveixen pels àpats de funerals y pels amichs qu'el van a visitar. Sa majordona la Rufina és sa germana; té cinc anys menos qu'ell; dona d'iglesia, de rosaris, encomenantse a Deu tot lo sant dia. Ella renta y planxa las estovallas dels altars, adorna de flors l'altar major, escombria, espolsa, frega; els diumenges l'iglesieta és sempre neta com un mirall.

El senyor mestre, que li diuen els pagesos, puix cap sap com se diu, fa sols dos anys qu'ha vingut a la Noguereda. El mestre que tenian abans d'ell, vivia de caritats; puix que feya anys qu'el govern no el pagava; tip de miseria, etjegà llibres y cartipaços per aquí en llà y se feu pastor. Es diu si és a Andorra, y qu'el govern d'aquell pais l'ha fet director d'instrucció pública. El mestre nou és de la Ribereta, d'un poble de prop de Tortosa. ¿Com s'ha esgarriat d'aquella terra an el nostre poblet pirenaic? misteri; cosas del govern, venjança de cacic, d'un inspector mal humorat. És un senyor de 45 anys, petit grasset, cara de lluna sens pel, sempre afeitat, bon home; els noguerencs n'estàn contents perquè ensenya be als noys. Sa muller és també tortosina, d'uns 40 anys; no han tingut may familia. Per are viuen prou be; més els pagesos se temen que no segueixi la sort de l'altre mestre, y que la miseria no l'obligui a ferse pastor.

Ei senyor mestre, en la Noguereda, representa l'avenç, el progres, la civilisació; els pagesos l'admiran per son saber y parlar sentencios, sobretot quand en la conversa hi barreja algun mot de llatinorum. És amich de Mossen Just; canta al chor, y porta una atxa a las professons y enterros. Ell y el marescal, com a hòmens de ciencia pràctica y teòrica, representan la part ilustrada del poble; tenen opinions lliberals, de progres, si es vol, però progres ben entes. També hi hem d'encloure el batlle, un pages que te nombros bestiar, que fa de mercader recorrent firas y mercats. En quant al majoral és respectat sols per l'autoritat que té sobre els remats del poble y pastors, quand a l'estiu pujan a las altas serras en busca de bonas pasturas.

Fou d'aqueixos quatre noguerencs que vingué l'idea de procurar als pastors y pagesos de la Noguereda un centre recreatiu, honest, un *casino* hont en lloch de l'aiguardent alemany que bevian a la taverna d'en Tòful, podrian pendre café y begudas no adulteradas, y els que sabian de lletra, llegir un diari del principat qu'els enterés dels preus del bestiar y novas comercials.

Fou idea ben rebuda per tothom. Se llogà una sala espayosa de càl batlle, que té la casa a la placeta, enfront la porta de la iglesia; se feu ben enblanquinar; s'hi portà taulas y bancs; feren venir un cafeter de S. Llorenç de la Muga, y mediant una cotisació mensual els noguerencs anaren a savorejar café de castanyas, y jugar al truc y manilla. Els Diumenges y dias de festa era ple com un ou, amb una atmòsfera de fum de tabaco, un baf de suarda de samarras de pells de moltó que no ofenia gens llur olfalt perquè hi eran fets. Hi menavan llurs donas, fillas y fins llur quitxalla. A la porta d'entrada el senyor mestre havia clavat un cartró hont se llegian en grossas llettras rodejadas de duas palmas pintadas de mangre: *Casino Noguerenc*. En tota la comarca d'Albanyà y de

S. Llorenç de de la Muga, no es parlava de res més; tothom alabava l'avenç del poble montanyes.

* * *

Un dia de primavera, pel Maig, un diumenge, al sortir de l'ofici, els noguerencs foren agradablement sorpresos per una música harmoniosa que tocava pels carrers valsos, americanas, polkas, xotis airosos que feyan bellugar las camas de fadrins y donzellas; un estol de mainada seguia la música saltant y ballant; las finestras plenas de caps abocats, donas, noyas, fins vellets, de fesomia alegre, somrienta. La caixa de música aquella que tant excitava la joyosa sorpresa dels noguerencs, era un piano mecànic de manubri posat sobre un carretó tirat per un burriquet que son amo guiava, un home barbut, de fatxa encantada, bestial, magre, vestidura bruta, crassosa... un italià, sens dupte, parent d'un *santi de guixi*. D'una mà rodava el manubri, de l'altra alçava un plat de llauna, demanant caritat. De las finestras els sous queian per tot arreu al seu entorn, lo que no deixava de produhir efecte desagradable a las orelles filarmòniques d'aquells pagesos ja que per arreplegar las monedas caigudas a terra, tñencava las notas més airosas de las tocatas que molia. Son company de miseria, el burro que tirava el carret, era magre, pelat, ronyos, de llarch orellam, portant el cap baix, casi entrecamas, de fisonomia estúpida, entontida, com la de son amo.

Quand tocà a la placeta, devant del casino, fou tant l'entusiasme dels pagesos que s'hi trovavan que baixaren al carrer, abrahonaren l'instrument y el pujaren a pes de braços a la sala del casino, obsequiant a l'italià am menjar y beure, cafè y copa. Aquell diumenge a la tarde s'improvisà un ball hont fadrins y fadrinetas se regalaren de ballar. Fins Mossen Just vingué a pendrehi cafè sentantse a la taula hont seyan el senyor mestre, el batlle, el majoral y el marescal, trincant amb ells, celebrant, alabant la joyosa harmonia de l'instrument.

—Res de més moralisador que la música, deya el senyor mestre; entendreix els cors y refresca las sanchs, Mireu, per tot veureu caras rialleras.

—No hi ha dupte, responia Mossen Just; ja m'agrada de veure mos feligresos recrearse en diversions honestas; val més això que de jugarse els quartos a la taverna d'en Tòful y d'emborratxarse amb aiguardent alemany.

—Llàstima que no tingui el casino un instrument com aquêt: deu ser cosa de molts quartos, digué el marescal.

—Home! m'acut una idea, feu el batlle, pegantse al front... Crida l'italià: Heu! bon home! veniu ací...seyeu... Noy porta una copeta... ¿Us voleu vendre l'instrument?

—Caramba! com ho faria si m'el vengués!.. ell me fa guanyar el pa.

—Pagantvoslo be, ne comprareu un altre.

—Be, si és aixis, vostès meteixos ¿quant m'en volen donar?

—Ja veureu: fareu nit al poble, y demà ne tornarem a parlar.

Al vespre se reuní la junta y principals pagesos per tractar de la compra del piano de manubri y donar balls al casino. Prompte varen restar entesos am l'italià, quin entregà l'instrument als noguerencs, collà lo burriquet al carretó,

y tots dos, cap baix, sempre atontats, estúpits, reprengueren el camí d'Albanya y Figueras.

* * *

Els Noguerencs no es possehian d'alegría. Matí y tarda se sentia tocar l'instrument; qualsevol era bo; agafavan la maneta y au! com qui mol sal o pebre. L'instrument aquell era tip de servir; els martellets pegavan sobre las cordas am furia desordenada com si peguessen sobre fusta; la fressa estridentia sentida de massa prop fins ofenia; sols a distancia era soportable. El cilindre contenia un vals, una polka, americana, xotis y rigodon; més hi mancavan]puntetas y moltes notes no responian. També hi havia cordas desafinadas; més tant se val! si per aquells pagesos que no n'havian sentit may cap, era una maravella qu'els entusiasma y els tenia embadalits; ells que sols havian sentit la cornamusa d'en Xitu-bot y el fluviol del pastor del mas de la Barragana... allò sí que s'en podia dir una copla! En Tòful, el taverner, se donava a la reíra d'en pateu perquè no venia cap petricó d'aiguarent anissat; las rosquillas y carquinyolis que tenia sobre el taulell se las menjavan las moscas que las embrutian d'excrements. Tothom anava al casino per beure la copeta y moldre l'instrument, com ells deyan. Fins las donas hi anavan am la feina de surgir y fer mitja; sentadas en rotllo, escoltavan embadalidas las alegres tocadas del piano de manubri. No es passava festa ni festeta sense ballar. La cornamusa d'en Xitu era posada de recó; ja no s'en parlava. Pobre Xitu! s'el vey a voltas al casino, sol a una taula, prenent café, a cara de ca, sens convidar a ningú, fatxa de prunas agras, frunzint las cellas, mirant l'instrument de reull, malehint l'italià y el dimoni que l'havia parit.

—Xito, ¿voleu pendre una copeta?

—S'estima per are... s'alçava, s'en anava tivat, marmotejant paraulas que ningú entenia. Al passar la porta clohia el puny, llençant mirada ferotja al malehit instrument.

* * *

Però a la llarga esdevingué qu'aquellas tocadas que molian matí y tarda, sempre las meteixas, s'encrostaren de tal manera dins las orellas d'aquells pagesos, qu'al cap de tres mesos, eran per ells una obsessió, una suggestió que semblava vulguer lesionar llur cervell. Insensiblement y sens adonarsen llurs caras jovials, rialleras, se tornaren serias; las conversas animadas dels rotllos decaigueren; las donas qu'anavan al casino a fer mitja]oh profanació! pesavan figas. Un aborrimient general s'havia]apoderat de molts d'ells; però, cosa singular; n'hi havia qu'es trovavan sobreexcitats com si haguessen begut tres patricons d'aiguarent alemany; be prou se coneixia al fer la trucada amb els colps de puny que pegavan sobre las taulas. El marescal martellejava rabiant sobre l'enclusa, sorprenentse a portar el compas del vals ficat dins son cervell. El senyor mestre era pres de migranya y se planyia de dolor al clatell. El batlle malhumorat reptava l'agutzil tractantlo de panarra, de cap de burro, sense to ni sò. Un aborrimient, un fàstich epidèmic s'havia apoderat d'aquells bons montanyesos; tots estavan serios com per art d'encantament; se veyan fesomías en-

torpidas, beneitas, de mirada atontada. Però la passió musical podia més que tot; continuavan després dels àpats a esguilarse al casino per moldre l'instrument. Això va durar mesos y més mesos, fins a tant que fossen ben empapats d'aquellas sempiternas tocadas, sempre las meteixas, que com si fossen barrinas els hi foradavan la closca. Insensiblement la taverna d'en Tòful se tornà omplir. Alguns aficionats, no encare prou infiltrats de las tocadas, com els pastors que baixavan de montanya am llur remat, anavan a pendre la copeta al casino; y vinga mà al manubri, roda que roda.

—Vaja! prou! va acabar per dir un dels concorrents... ne tenim el cap ple!

En Xitu feya la mitja rialla, una mitja rialla irònica, mefistofèlica, hont se dibuixava la venjança satisfeta de las rabiadas qu'havia passat.

—Aneu a tocar a l'infern! deya un altre que feya la trucada, això no es pot més aguantar... y pegant un colp sobre la taula que feu drincar gots y ampollas... Truc! com una reïra!

—Tres si jogas! botuarreneu!..

—Ola! noys; això no es diu, digué el batlle qu'entrava amb el mestre y el marescal, ¡quin mal parlar!..

—Parlem com sabem! vos no en teniu res que fer; cuideuse de casa vostra!..

—Com s'enten!.. que som ximples aquí?.. faltar respecte a l'autoritat!..

—Agutzill!.. aneume a cercar l'agutzill!.. Veyam si us portaré a un cul de presó!

—Ja callarem; més faci callar primer aquell instrument del dimoni qu'ens fa tornar lelos.

—Vaja! noys: prou moldre... y tant qu'us agradava!

—Què vol que li digui, va saltar un altre: ne tenim un enfit; n'estem embafats! Tant de bo que l'italià s'hagués trencat la nou del coll el dia qu'ens el va portar...

Altres pastors que prenian cafè se miravan l'autoritat, de mirada de bou, estúpida, encantada, sentint sota llur closca las tocadas enfadosas encastadas com rènechs qu'els hi xuclavan el moll del cervell.

Las facultats intellectuals dels noguerencs s'havien atrofiat de tal manera que ja no eran els meteixos; havian perdut la traidoria, l'habilitat en els negocis. Se deixavan enganyar com xinos pels gitanos y mercaders que venian a comprar llur bestiar; ensopits, atontats, somnolents, eran mitj fora del món. Las tocadas deleterias havian aixafat el magí a molts; als altres els hi havia donat una excitació nerviosa qu'els feya renegar y fins pegar a llurs donas. Sols las noyas del poble foren preservadas de la epidemia, ja que per ellas qualsevol musica era bona per ferlas saltar y ballar; s'estranyavan de què els fadrins haguessen perdut l'afició als balls del casino, y que tornessen a parlar de la cornamusa d'en Xitu, ver sac de gemechs, per tant que fossen realçats pels refilets del fluiol del pastor de la Barragana. No hi havia dupte que, en tots aquells bons montanyesos de la Noguereda, s'hi operava una reacció a favor del sac de gemechs, reacció alentada per en Xitu y jovent del poble. Se recordavan d'aquells ballets, d'aquellas corrandas a las eras, els diumenges y festes anyals, animadas per la cornamusa y fluiol; aquelles riallas, aquells festeigs sota l'ombra dels faigs, rodejats de pradas encatifadas de viroladas floretas acariciadas pel ventijol assoleyadas pel sol de montanya... quin contrast am la sala del casino emboirada de fum de tabaco, saturada de baf d'aiguardent, amb aquell instrument de caixa que

mol polkas y americanas a colps de martell que furgan y foradan el cervell, com si peguessen sobre un bagul de difunt!.. Allavors se recordavan de l'italià y de son burro, tot dos atontats, de fatxa bestial, bavosa, intoxicats per las to-cadas sempiternas, sempre las meteixas, del piano de caixa!.. Oh! sí, s'anavan tornant ximpls com ells! be prou s'ho coneixian!..

* *

Un dia, el senyor mestre digué al batlle y al marescal:

—La gent fuig del casino: tothom està embafat de sentir el piano; seria de parer de ferlo callar durant algun temps, y per això fer, lligar el manubri am filferro afí de què ningú el puga moldre ¿què m'en dieu?

—Molt ben pensat, va fer el marescal, puix a mi em fa tornar tarumba.

—Eix instrument, digué el batlle, és incompatible amb el casino. Ben cert que en lloch d'endolcir las costums, las deprava. Are meteix el nostre poble és desconegut, y em temo qu'el dia menos pensat la Justicia no hi hagi d'intervenir. Úns se tornan ximpls, com bestias; altres rabiosos com cans folls. Só de parer de desfernos de l'instrument, y provar d'endossarlo al poble de Tàpis que tanta enveja ens té.

Tal dit tal fet. Es va lligar el manubri am filferro, com quand se lliga la campana el dijous sant. La junta feu proposicions als pagesos de Tapis que foren tot seguit acceptadas; y el piano, carregat sobre un matxo, escoltat per la quitxalla y precedit per un estol de noguerencs y noguerencas, en Xitu-bot am sa cornamusa y el pastor de la Barragana am son fluiol tot devant, fou tragnat al vilatge de Tapis hont va ser rebut amb entusiasme indescriptible.

El van posar a la entrada de càl Menut, deslligaren el manubri, y roda que roda.

Al tornar sentir las tocatas enfadosas, tots els noguerencs qu'havian acompanyat l'instrument fugiren rostos avall com si un dimoni els perseguís. Es van deturar a l'era del mas Serra; en Xitu y el pastor pujaren sobre un marge; la cornamusa s'inflà, el fluiol refilà; es va improvisà un ballet, unas corrandas de las més alegres. Donava gust veure el bot y tarotas d'en Xitu adornat de penjorellas de cintas violadas, y el tamborí del fluiolaire tot enflocat. Sí, aquell dia va ser llur trianf. Entraren al poble tocant sardanas, seguits d'un estol de jovent que cridava: visca el bot! visca el fluiol! fora instruments estranys!.. Oh! sí, en Xitu y en Barragana se recordaràn d'aquell dia, no l'oblidaràn may més.

* *

L'endemà, després de dir sa missa matinal, en sortint de l'iglesia, Mossen Just se topà a la porta amb el marescal y el batlle, y els digué:—què s'ha fet del piano de manubri? És veritat que l'han portat a Tapis?

—Sí, els tapiencs han carregat amb el mort, digué el batlle. Deu vulga qu'aquell instrument ne es passegi d'un poble a l'altre de la frontera portanhi la malura.

—Seria fer una bona obra d'estellarlo a colps de magall, digué el marescal.

—Quinas cosas més estranyas passen al món! digué el rector; may m'haguera cregut que la música produhís aital aberració en els sentits y caràcters de

la gent., si serà perquè els nostres pagesos no n'havien sentit may... els hi ha fet com una borratxera... vaja! això destrueix els bons conceptes que me tenia formats sobre aqueix art diví que commou las feras y fins las pedras.

—Això de commoure las feras y pedras no ho crech ni ho creuré may, digué el marescal.

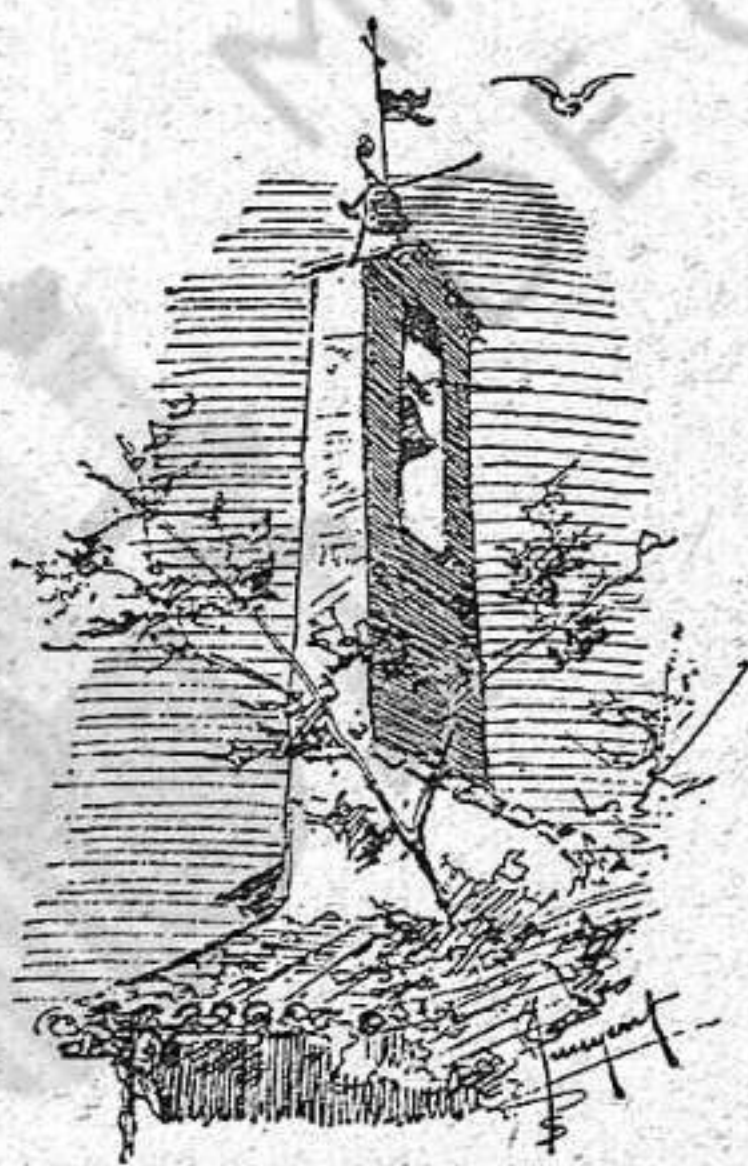
—Be, vuy dir qu'entendreix els cors més endurits.

—Sí, ja ho veu, bona prova en tenim.

—Oh! Entenemse, va fer el rector: *entre poc y massa la mesura passa.*

C. Bosch de la Junquera

La Junquera, 1 de Maig 1891

PROVERBIS ARABES

EXTRETS D'UN MANUSCRIT CATALÁ DEL SIGLE XIV

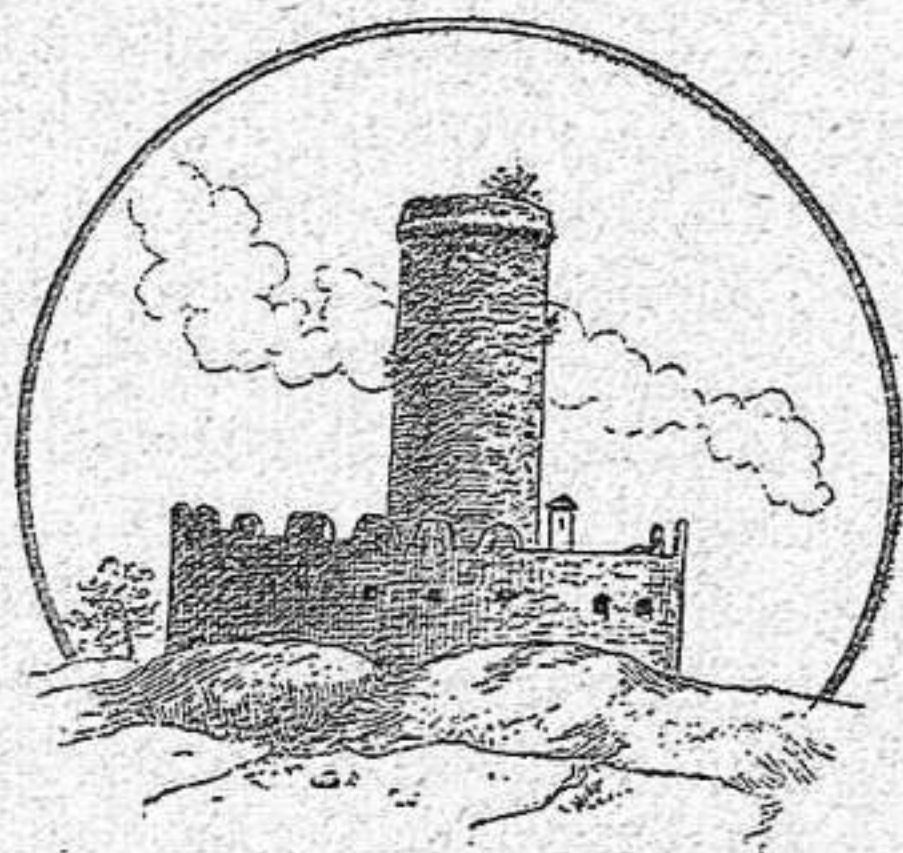
(Conclusió)

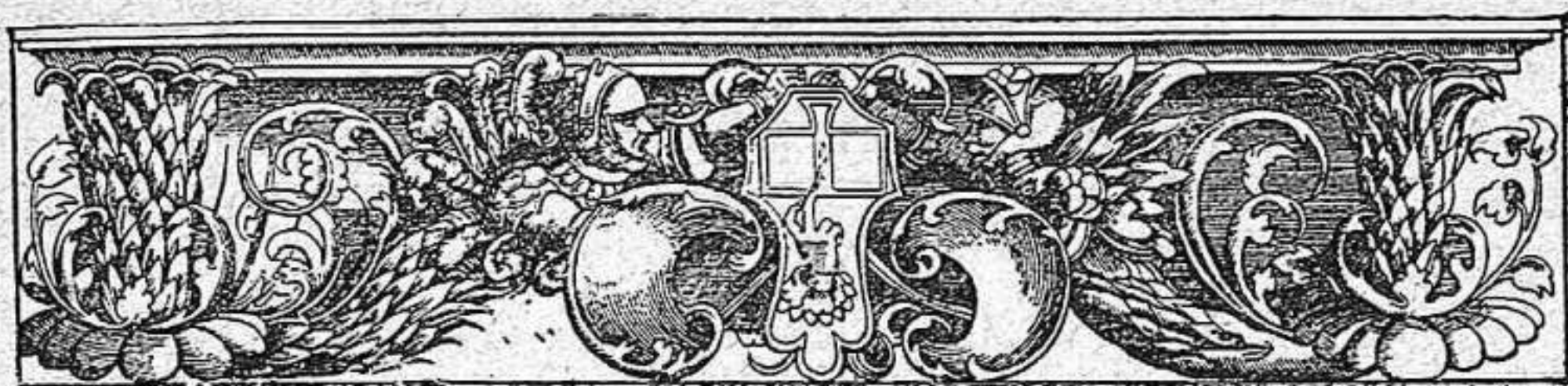
Cui datur glaria et non recognoscit aufertur ab eo et non perperdit.
Qui lengua ha e sap parlar nos pert en null logar.
Qui ha necessitat cavalch per desert sino pot per poblat.
Qui ha son pa el forn no li pren son.
Qui non afruit non habuit. Pres vol estar qui quer menjar e no pagar.
Nos venjaran d'aquell sos enamichs qui del sopar estoja al dinar.
Mesura dura. Cell se sadolla quis amesura.
Qui non ha vergonya ne cesiment menuga aytant com ha talent.
Quis gita sens sopar dejun se vol levar.
Baralla quer ho plet novell qui demana deute vell.
Qui ha que vendre tart li pot mal pendre.
No val res qui no ha res. Qui ha molts mesters ha pochi diners.
Pardal pren qui a pardal para. Qui guanya or guanya plor.
Qui dona deute a qui nol deu dar dues vegades vol pagar.
Qui ha leig cobra e plega e qui ha bell descobra e desplega.
Qui no volch creure ab Moysen nega ab Farao.
Qui demana ço que no li tany soven lin ve afany.
Qui a bon arbre s'acosta ben ha del fruyt e de la ombra.
Ama Deus aquell qui ama et qui amen los seus. Qui embla l'ou embla puyt
lo bou.
Tart dona volenter qui es veat de pendre.
En lestiu deu treballar qui en livern sen vol posar.
Qui basteix en l'altruy ne als seus ne a luy. En ayen (agen) alou cabiro de col.
Qui tench aprop lo moli molch enans que son vehí.
No mol en molí hom bascos ne qui es maça congoxos.
Qui ha fet peccat no sesqui de la pena.
Qui de sa pauta fer en sa gauta non deu plorar.
Qui no sofer en sa terra any de secada pert bona anyada.
Daquella oradura no trobara metzina cell qui tots los homens posa en
I.^a guisa.
No sera ton amich qui no es de ta lig.
Null temps not oblida qui mal te desiga.
Qui no fa be a son frare quen espera son compare.

Qui entre la carn e las ungles metra al terç dia pudira.
 Qui a son maior no obeeix mal e vergonya lín segueix.
 A confusio sol venir qui son maior no vol obeir.
 Qui mal vol a Celiandre ez grinyon li neix.
 Qui mal vol a ca rabia li alleva.
 Qui entre si et tu met I. filet met hi tu la paret.
 Queacom sap que no saps tu qui nasch abans que tu.
 Qui de les gents diu ço quiy es dien dell ço quey es e ço qui noy es.
 Qui va sobre fanch allenega e quis asseu sobrayga nega.
 Qui nos lexa enganar nos lexa acompanyar.
 Quis met en altruy feu pert l'altruy et pert lo seu.
 Qui tot ho vol tot ho pert.
 Qui nol volch menys de la manta ne hac lo cavall ne la manta.
 Baralla quer o plet qui demana mes de son dret.
 En mout parlar no fall errar.
 Qui sembra caritat cull amistat.
 Aquell es plen de sen qui son dret ben defen.
 Qui vol esser bon guanyador no crea corredor.
 Qui en mal laurat met son sement apobreix e nou sent.
 No pot celar sa follia quis mescle ab lo dia.
 Qui segueix les caravat a la pudent labat.
 Qui descaravat fa son guior anar vol a pudor.
 Guardat que no faces plorar cell que puys has a morar.
 Foll es e trop ardit qui diu del vi del Rey agre ne del brou de la sua cal-
 dera magre.
 Hom qui escolta sovin ou de si mal e onta.
 Demunt los gita cell qui penjat desliga.
 Not cal pregar lo clavell can en la ma tens lo martell.
 Not pels ab negu qui no hahia mes pels que tu.
 Ab tal te prin a pelar qui haia mes cabells que tirar.
 Mal sen ha qui ço que pot huy espera a dama.
 Hon que la vulles tastar salada trobaras la mar.
 De les gotes savisten los floms.
 Ço que hom muny es let e sanch es ço qui sprem.
 Ço qui el combrençament sesclareix mils sen feneix.
 Los coloms seguexen cell qui ha er, e los homens cell qui ha el diner.
 Si mal astre ha soler no cura es son escaler.
 Hon que vajal gran del forment ne hon ques gir al ull de la mola ha final-
 ment avenir.
 La hon es ton uy es ja la ma daltruy.
 Hon pot fugir aquell que Deus encalça—La hon es lo gra e calen los coloms.
 La es lo foch hon hix lo fum.
 Si be son noves sobergues dix na Guineu saber volria honvos jocats capons
 dostalera.
 Qui has lop a demanar has hont albergaz teu bestiar.
 Qui ha ça volp a demanar a hon ses gallines vostres se deuen jugar.
 Que val cara trista ne torta pus quels hostes son tres la porta.
 A mal hom ne enich no li val res perhich.

Que quer ors en abeyar de les bresques vol menjar.
Cum proficimur excecatur. Sempre es hom ensegat que munte en digni-
 tat—Can hom ha vent pens de ventar car no sap quant lis deu durar.
 Sies piados cant seras poderos.
 Cant seras fello not oblit ço qui tes bo.
 Sprova ton amich e ton privat cant seras desfaenat.
 Peix gros e rafit altra na engollit.
 Can lo preseguer floreix e madura nit e dia equal dura.
 Can veuras nesples madures si es mal vestit pensa de vestadures.
 Si es foll lo recomptador sia savi loidor.
 En temps de carastia no ha forment segon.
 Can Deus vol perill de la formiga ales li liga.
 Mal va lalberch com ve quel gat ha treues ab lo rat.
 Can vol juheu fugir ses bragues li cahen.
 Can veuras juheu la cosa menys prear en les orguens la vol gitar.
 Com mes oiras lo juheu jurar mes te deus dell guardar.
 Deztor vell joch sen fa lo passarell.
 Quant mullers jovens prenen los vells goig nan los jovencells.
 Quant es mal lo fill sa mare fa desonrar e son pare blastomar—Fort mala
 companyia fan tres coses ab altres tres: plet ab nicea, pobra ab perea et malal-
 tia ab vellea.
 Ronya ha la mel e escuma si tot ses dolça.
 Malaltia de mila ales malautes el bech fa.
 Lo bon poll en la closca canta.
 No es pereros hom malecios.
 Cobrençament es de baraya cant negun diu a laltra, Deus vos sal en tin-
 yos—Un orat ne fa molts.
 Hom pech aytal es com a cech.
 Aver prestat ho perdua ho enamistat.
 Calasto e balança no queren amistança.
 Ne gracies ne grat qui el mercat es enganat.
 A rata sadolla forment li amarga.
 Qui coa ha de palla por ha de foch.

Transcrit de
 MANUEL DE BOFARULL

UNA CARTA

Paris, 17 de Maig 1891

Sr. J. MASSÓ TORRENTS, BARCELONA

Amich Director: Dies passats escrivia a l'amable e complasent senyor Alvar Verdaguer, que si no fos per L'AVENÇ que vós m'enviau, poch avançat estaria en coses de Catalunya, dientli al mateix temps que tinch escrites, però no del tot acabades, unes quantes planes que faig comptes enviarvos en cambi de la benvenguda Revista, sinó devia servos greu estamparles. Amor propi fora, no són de gran importancia: recorts de la terra menorquina, més un poquet de crítica, entre antiga e moderna, respecte de les lletres catalanes, entreteniment de les vacances de l'any passat, conort e consol d'un solitari acostumat a viure com un ermità, menys la fe e l'esperança.

Sols un reparo m'atura, e és que per més que sia de raça catalana, descendent d'un de la familia que tingué part en la conquesta de la Balear menor, no'm venen les paraules com l'aigua corrent de la font; vull dir que la llengua, encara que sia naturalment un poch falaguera, no debana tan aviat com l'enteniment; de manera que dies hi hà que m'espanta l'idea de parlar català, e'm sembla més facil manejar la ploma en llengua grega o llatina, sino que só de parer, desde molt jove, qu'escrivre idiomes morts e enterrats d'alguns segles ençà, és perdre treball e oli, que dehian els antichs, de les obres inútils.

Va ser un temps que de la ploma'm surtia lo llatí com si fos idioma natiu. Però no va durar aquexa facilitat de *llatinar*, que prou m'agradava, més allà dels exercicis serios de composició en llengua francesa, quant de senyora, o casi bé, qu'era la memoria, com que estava prenyada de reminiscencies dels autors antichs, passà a serventa, cedint lo govern de casa, lo claver e les claus a l'inteligencia, qui va pendre'l mando, acompanyada de sa fael camarera l'imaginació, tant o poch menys senyora que sa mestressa. Però ara mirau vos lo que'm va succehir, e és cosa notable: al llatí s'acomodava la pensa, e tan de bo, que puch dir sens metàfora, qu'en llatí pensava, sentia, discorria e raciocinava, entrant en lo motlo, com si de petit ho hagués acostumat; e no és inútil recordar aquí, qu'en un llibre llatí aprenguí de llegir essent molt nin, e que noyet de faldereta prenia gran plaher a la lletra dels cants d'iglesia e de l'ofici de la missa, primerament en lo convent de Franciscans del meu poble, dit de Sant Diego, ahont era frare un germà major de mon pare, e després en la parroquia de Santa Eulalia, acompanyant al meu mestre lo Doctor en teologia senyor D. Llorenç Sintes e Orfila, mort hi hà uns tres anys, canonge de

la catedral de Ciutadella. Un epitafi li vaig fer en llatí, lo mateix qu'al meu amat pare, e no tendria reparo en declarar que no són dolents ún e altre, si no fos cosa meva.

És clar que si, essent encara molt noy, hagués trobat mestre suficientment habilitat e bon mètode, no gayre hauria tengut qu'estudiar en lo col·legi de Mompeller, ahont me passava lo temps sens fàstich ni enuig, llegint autors llatins com si fossin novelistes, e conversant amb'ells com si aposta haguessin ressuscitat. Be puch dir que d'ells he apres la seva llengua, perquè foren en veritat els meus mestres, e crech que millors no s'en poden trobar. Del grech no puch menys de dirne altre tant, perquè fora d'un catedràtich del col·legi, qui'n tenia conexement bastant regular, no vaig tenir més mestres qu'els mateixos autors grechs. Prou sé lo que m'ha costat de treball e de voluntat.

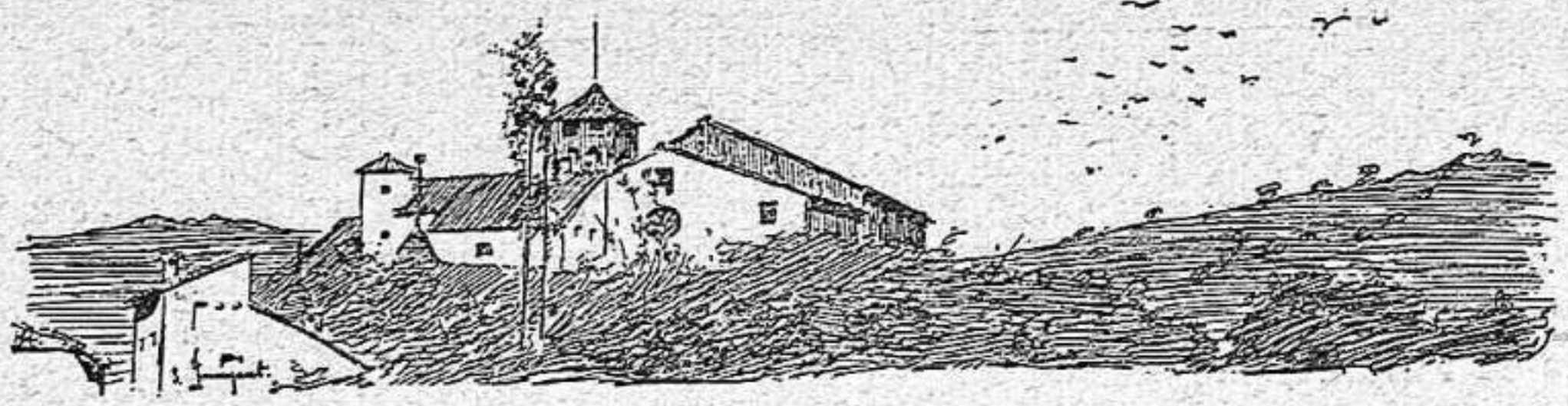
Ja que la present ha pres rumbo d'observació psicològica, preniu paciència, amich Director, e veureu lo que no pensau. De grech n'he menjat tant e tant, que devegades tenia que dexarho, de tant fart que n'estava, per por d'alguna indigestió grossa. Lo raro és que totes e quantes vegades provava d'escriure en grech, surtian les clàusules en forma llatina, sens ningun remey. És escusat anyadir que traduhir de grech en llatí, tan fàcil me parexia, que no ho hauria fet més aviat un intèrprete de les dues llengues. Però no s'atura aquí lo més estrany de la observació; falta lo més curios. Avesat de jove a escriure en frances, e seriament entre vintidos e vintitres anys, quant preparava la tèsis de doctor en medecina en Mompeller, e l'any vinent la tèsis francesa juntament ab la llatina, en Paris, graduantme de doctor en filosofia e lletres, m'anava acostumant a pensar en frances, sens gayre reminiscencia de grech e llatí; però de tal manera que no era la pensa dominada per la llengua, ans ho era la llengua per la pensa; e tant de ver, qu'en lloch d'entrar en lo motlo, com lo metal fus que pren la seva forma, vestias' el pensament d'aquell drap qu'ell tallava e cusia com li agradava; e haveu de saber que no's vestia a l'ús de pages o de menestral en diumenges e dies de feste. Encara avuy, per molt afrancesat que sia, després de tants anys de pràctica (tretze e mig tenia en arribant a França, l'estiu de 1843), no ha mudat gayre la mecànica de la producció mental, en punt a expressió e forma de la pensa: sempre he usat de la llengua d'adopció, com d'un instrument de tota docilitat e obediencia, lo mateix qu'un cavaller avesat a manejar son cavall, e no dexantse conduhir a voluntat del potro.

No sou vós de parer, amich Director, que lo que va escrit fins aquí, mereix l'atenció dels observadors aficionats a la psicologia empírica, com ho és D. Lluís Romero, introductor de l'observació experimental en la vostra Revista, e tan bon observador en lo meu concepte, que jo mateix no hauria tractat l'assumpto dels somnis com ell ho ha fet; e be puch enrahonar de tal materia, pus ja fa molts anys qu'estich estudiant mos somnis de tota mena, respecte de la utilitat que tenen pera aclarir lo gènit, lo caràcter e axi mateix la consciencia e moralitat de la persona. Ja van cinch anys que vaig publicar en lo periòdich republicà de Burdeus, *La Gironde*, un estudi prou estes sobre somnis de tabac e fum, e l'estat de consciencia en aquelles halucinacions tan vives que no és més viva la realitat. De mi sé dir qu'en ningun somni, may he trobat contradicció entre la representació nocturna e la persona moral. Però ja basta de digressió. Ara tornarem, si vos plau, a lo d'abans.

Per ferho curt, vos diré que no sens dificultat puch escriure en català, encara que no experiementi repugnancia o fàstig com quant tinch qu'escriure en castellà. De diferents causes nex al meu parer la dificultat, e no sé quina és la primera de totes, o la falta d'habitud, o los recorts del dialecte de Menorca, apres en l'infantesa e mamat en la llet de la dida, o les reminiscencies de tant de llibres vells e manuscrits del temps antich, quant solian escriure'ls autors aquella parla pura, fàcil, natural e sens artifici, vull dir, usant de la coneguda expressió d'en Ramon Muntaner, lo pus bell catalanesch del món. Só com un que té gana de menjar e no gosa, perquè tem que no pagui lo ventrell la glosía de la boca. Ademés que no sé de cert, per dirho com ho penso, si val més anar per amunt o per avall. Per amunt veig no poca gent molt atrevida, que camina cap a la gloria literaria, acompanyada de molts pecats contra la gramàtica e la tradició de la llengua patria, e no venials, ja que no faltan barbarismes, solecismes, idiotismes e construccions qui per cert no venen de Catalunya. ¿D'altre part, si torn enrera, devallant la costa, caminan per allà uns catalans del reyalme d'Aragó, tan diferents dels que il-lustren avuy die les lletres catalanes, de costums, de vestit e de llengua, que no tenen res que veure ab los mestres e dexebles de la Renaxensa. Atrevirse a ressucitar aquella gent difunta, seria cavar la fossa pels vivents. Com ho ha de fer aquell que té costum de conversar ab los antepassats, e no acaba d'entendre lo català cosmopolita dels moderns? No pot escriure com els avis, e no sab ferho com la major part dels qui dels avis no's recordan, ni volen aprendre dels bons mestres.—Aqui teniu ma confessió. Potser que de vós me vingui algun bon consell. Viva Catalunya, com tots ho desitjam e ho havem de menester. A vós, amich Director, tota ma simpatía coral.

J. M. GUARDIA

ENVIANT FLORS

*Veig flors, y penso en tu. Faré portarlas
A tu pel dolç camí de cada dia:
Qu'omplin d'aromas devant meu la via,
Després a vora teu vindré a olorarlas.*

*Grat nos serà tenirlas devant nostre
A l'hora de parlar de l'amor meu:
Vers el gerro florit baixaré el rostre
Y alçaré los meus ulls al somris teu.*

*Triaràs una rosa ben encesa,
Al demunt de ton pit la clavaràs
Y am mohiment de cisnia bellesa
Arquejant el teu coll l'oloraràs*

*Al sentir l'alè tebi am què la mullas,
Al frech constant de lo teu rostre ardent,
La rosa adreçarà totas sas fullas
Y es badarà desesperadament.*

*Y encare em mitjriuràs; més quand me vejas
De tu a la flor, mentres jugueu aixis,
Moure l'esguart guspirejant d'envejas.....
Fugirà en sec ton confiat somris.*

J. MARAGALL

ESTUDIS SOBRE LA LENGUA CATALANA

V

LA LENGUA PARLADA Y LA LENGUA ESCRITA

L renaixement literari català ha suscitat un problema qu'està encare per resoldre: com s'hà d'escriure? en quinas bases hem de fondar la llengua literaria? Perquè si no partim de bases fixas qu'ens donguin quand menos las linias generals de la llengua, la vacilació serà constant y no sabrem may ni hont anem, ni quin camí hem de seguir. Hont anem? Què ens proposem escrivint en català? Perquè escrivim en català? Si cas podem donar compte racional de xò ja tindrem bona part de guanyat: ja tindrem una base sòlida per inquirir tot lo demés; per trovar els medis de conseguir qu'el català qu'escrivim sigui lo qu'hà de ser: una llengua que perfeccionantse, perfeccionantse, vagi responent cada dia més a totas las manifestacions de la vida de la nostra nacionalitat, y serveixi tant com puga an el seu desenrotllament evolutiu.

Perquè escrivim en català? Perquè a Catalunya excepció feta d'un reduit nombre de familias, tothom hi parla y tothom hi pensa. Perquè la llengua castellana, la oficial en l'Estat espanyol del qual fem part, no ha tingut prou força per esmortuir la nostra llengua nativa substituintse an ella. Tots els esforços fets per castellanisarnos han sigut, són y seràn inútils. Ja poden venir disposicions dirigidas a fondre dins de la nacionalitat espanyola la nostra nacionalitat catalana. Tant se val. La nostra fisonomia de raça y de llengua està ben caracterisada de sigles y sigles, d'una manera prou enèrgica, per resistir tota assimilació (1). Encare que nosaltres vulguéssim no podriam. Si ens determinéssim a abandonar el català pel castellà, nosaltres parlariam y escriuriam el castellà com una llengua estrangera am mal accent, am construcció detestable, amb un vocabulari pobre, impropri, de mal gust, resultant tot ple-gat una llengua artificiosa com tot lo que no és espontani, e híbrida perquè no pòdent escaparnos de la poderosa influencia de l'atmòsfera lingüística qu'ens rodeja híbrit resulta el nostro castellà. Tenim doncs que seguim pen-

(1) Tot al contrari, la força de caràcter del nostro grop ètnic és tant intensa qu'acaba per absorbir, catalanisantlos la major part dels elements ètnics més o menos castellans qu'establintse entre nosaltros cauen *dintre de la nostra esfera d'acció*.

sant y parlant en català, (parlo sempre de la majoria) menos quand se tracta de las manifestacions oficials; tenim doncs que mentres la situació no canviï som un poble més o menos bilingüe; lo qual no deixa de ser un gros inconvenient per la cultura de la nostra collectivitat, a la qual are per are tenen que contribuir simultaniament dugas llenguas, que sent incompatibles l'una am l'altra, es donan cops de puny, sent aquesta brega no poca causa del nostro enderreriment. Però no hi hà més, la situació és aquesta; y tinch molta por que no duri bastant encare. Entretant, que parlin, qu'escriguin en castellà per gust, els que creguin qu'ho hân de fer, els que pensin qu'encare és possible y convenient la nostra castellanisació; nosaltros que no hi creyem, pensem, parlem y escrivim en català, y sols parlem o escrivim en castellà quand la lley espanyola o la nostra cortesía ens ho imposa. Però are sí qu'hem d'entrar en el cor del problema. Quin català hem d'escriure? Aquesta és la qüestió. Tenim per un cantó la llengua parlada que no és uniforme; y per l'altro, tenim cinc sigles de llengua escrita, que sense deixar de ser una meteixa llengua ens ofereix grand nombre de variants. D'una part la llengua viva encarnada en el poble, el document vivent qu'ha passat de generació en generació per medi del contacte oral, de l'altra part una multitud d'escrits de totas menas y de totas èpocas, documents literaris, polítics, diplomàtics, administratius, religiosos, científics; amb una paraula de totas las manifestacions de vida d'un poble que la té vigorosa, rica, complerta; y de tot aquêt cúmulo de materials antichs y moderns, escrits y parlats és d'hont hà de sortir la llengua literaria moderna que sigui expressió propia y adequada del modern pensament català. L'obra és immensa però entre tots els qu'escriuen s'hà de portar a cap. Per lo que toca a la llengua parlada s'hà d'anar fent la gramàtica de las diferents varietats de català: a totas ellas s'hà de donar dret a ser escrites. ¿Perquè no hem de portar ane la llengua escrita, la lluita de varietats y de formas que té lloch en la llengua parlada? ¿Perquè no hem de tenir confiança en què aquesta lluita faria sobresurtir amb espontaneïtat els millors elements entre els més bons? ¿No és veritat qu'el voler fixar desde are la forma definitiva de la llengua escrita rebutjant no més que perquè sí, determinadas formas de la llengua parlada quand potser—y sense potser—són superiors a las formas escrites admesas, fora un crim de lesa llengua, fora un desconeixement complert de las lleys de la lluita per la vida, y de la selecció, lleys que regeixen el fenòmen lingüístic del meteix modo que tots els demás fenòmens vitals? Qu'els barcelonins doncs escriguem en barceloní, els mallorquins en mallorquí, els valencians, els rossellonesos, el gironins, tortosins, tarragonins, etc., en la llur varietat respectiva, tant de bo hi fossim. Per ventura cada ún d'aquestos pobles no fa ús parlant de la llur varietat nativa. Deixan, per xò, de parlar català? Nó y mil vegadas nó. Perquè el català no és una forma única sinó una sèrie de dialectes y varietats que totas juntas forman una llengua: la llengua catalana. Però n'hi haurà que diràn: qu'això ens portaria a l'anarquia lingüística més complerta y que lo qu'hem d'anar a cercar és precisament tot lo contrari una unitat de llengua literaria admesa per tothom, y que per xò fer: cal que seguim un altro camí hem de tenir els ulls fixos en la llengua que s'escrivia quand el català era llengua oficial y literaria, y aquesta llengua és cabalment la qu'hem d'escriure y d'imitar. Y are dich jo, deixant apart que de morts no s'en ressucitan, perquè la força de las cosas porta que si en ressucités algun se n'hauria d'entornar, perquè havent

passat el seu temps, aquí ja no hi estaria be, el cas és qu'ens trovem amb una altra dificultat grossa per vence: quin català hem de ressucitar? el del segle XIII, el del XIV o el del XV o del XVI? És difícil de resoldre això am justícia perquè tots ens ofereixen pàginas magníficas per admirar.

Però suposem qu'hem resolt aquesta dificultat. Qu'ens hem decidit per un segle determinat. Nova dificultat s'ens presenta: quins autors escullim per pendre per models? Per últim ens decidim per ún perquè ens sembla qu'és el qu'ho fa millor, perquè el considerem com el més bon poeta, o el més bon historiador, o el més grand filosof; y ens posem a estudiarlo am zel patriòtic per assimilarnoslo. Llegim, llegim y ¡oh desencant! (desde aquêt punt de vista s'enten) hi trovem consignadas una varietat de formas gramaticals, tant fonèticas com de flexió y sintàcticas, qu'ens posa en un veritable compromís, obligantnos si volem imitarlo be, a escriure unas meteixas formas, unas vegadas d'una manera y otras d'una altra, no conseguint d'aquêt modo arribar an aquella unitat lingüística per nosaltros somiada. Però, és veritat que lo qu'ens hem de proposar sobre tot és l'unitat lingüística? Si fos així hem de confessar qu'en l'estat actual de cosas l'empresa és impossible, y com qu'és tasca inútil y pueril el barallarse am l'impossible, hem de deixar de banda, doncs, per are aquêt propòsit. Per altra part ¿tant necessaria és no ja l'unitat lingüística sinó l'uniformitat que molts cercan? ¿No ens portaria aquesta a la momificació de la llengua, a una forma purament convencional que lluny d'arrençar de la naturalesa viva, esplèndida, magnífica dintre de la seva varietat, surtiria d'un motllo qu'en un moment determinat de la historia de la llengua és possible que respongués a la realitat, però qu'en no essent que fos prou flexible per permetre l'evolució espontania de la llengua viva, no hi hauria més remey que rómprer sinó es volia divorciar aquesta de l'escripta? No cerquem doncs una unitat lingüística literaria qu'és impossible perquè és contra natura. Que l'obra literaria es produexi amb espontaneïtat en la varietat de la llengua que millor senti el seu autor, que la nostra literatura produexi molt y bo, y resultarà qu'aquella forma lingüística que millor respongui a l'estat mental del nostre poble, en cada moment determinat de la seva historia, serà la que s'imposarà naturalment y espontania, sense necessitat de convencionalismes previs, ni de motllos estrets de cap mena. Y entre tant quina és la missió dels gramàtics? Per una part fer constar fets y trovar las lleys d'aquêts fets. Per fer això sols, la tasca és immensa: s'ha de fer la gramàtica y el diccionari històrics de la llengua escrita, qu'és fer en realitat una sèrie grossa de gramàticas, feina llarguíssima, costosíssima però necessaria, perquè sapiguem com han escrit els nostros passats y puguem assimilar ane la llengua literaria moderna, tots aquells elements lingüístics antichs qu'essent compatibles am la seva propia manera de ser, l'enriqueixin y la perfeccionin realment. Per altra part, s'hà de fer la gramàtica de la llengua parlada, y com ja hî dit abans, y està en la consciencia de tothom no és aquesta uniforme, sinó que dintre d'una unitat indubtable presenta diferentas varietats, és del cas qu'es faci la gramàtica d'aquestas varietats començant per las més importants per la llur estensió territorial, y anant seguint per las demás fins a ferlas totas. La tasca és també llarga y costosa però no pas tant com sembla a primera vista. Comprench que la primera impressió que faci a un observador no preparat la contemplació de la llengua parlada, siga la d'un desgavell y desconcert indescriptibles. Però per

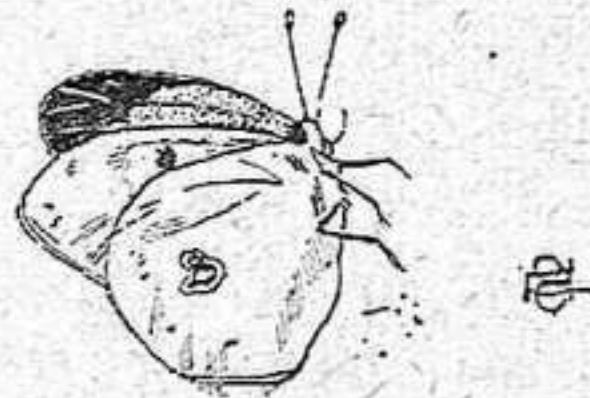
poc qu'un hom s'hi fixi, per poc que compari, se li anirà presentant clara la cosa, y allò que de primer li havia produït el mal efecte, que fa sempre un munt de fets diversos dels quals se desconeix la llei, li és després causa d'admiració indescriptible. ¿No és verament admirable, per exemple, que hi hagi una llei fònica senzillíssima que separa en dos grans dialectes, l'ún la llengua parlada en las regions nord-orientals catalanas y l'altre la llengua parlada en las sud-occidentals, y qu'aquesta llei que caracteriza el nord-oriental es puga formular dient senzillament «fora de síllaba, tònica, predominant o accentuada no són possibles més que tres sons vocals: *u* (1) *i* y *æ* (2)? ¿Y qu'aquesta llei la compleixen inexorablement tots els nord-orientals sense darsen compte, sense tenirne la més petita idea la major part d'ells? Y no obstant la primera impressió del qu'observa aquestos fets de la fonètica nord-oriental és la de la corrupció més desgavellada y més il·lògica del sistema vocal!

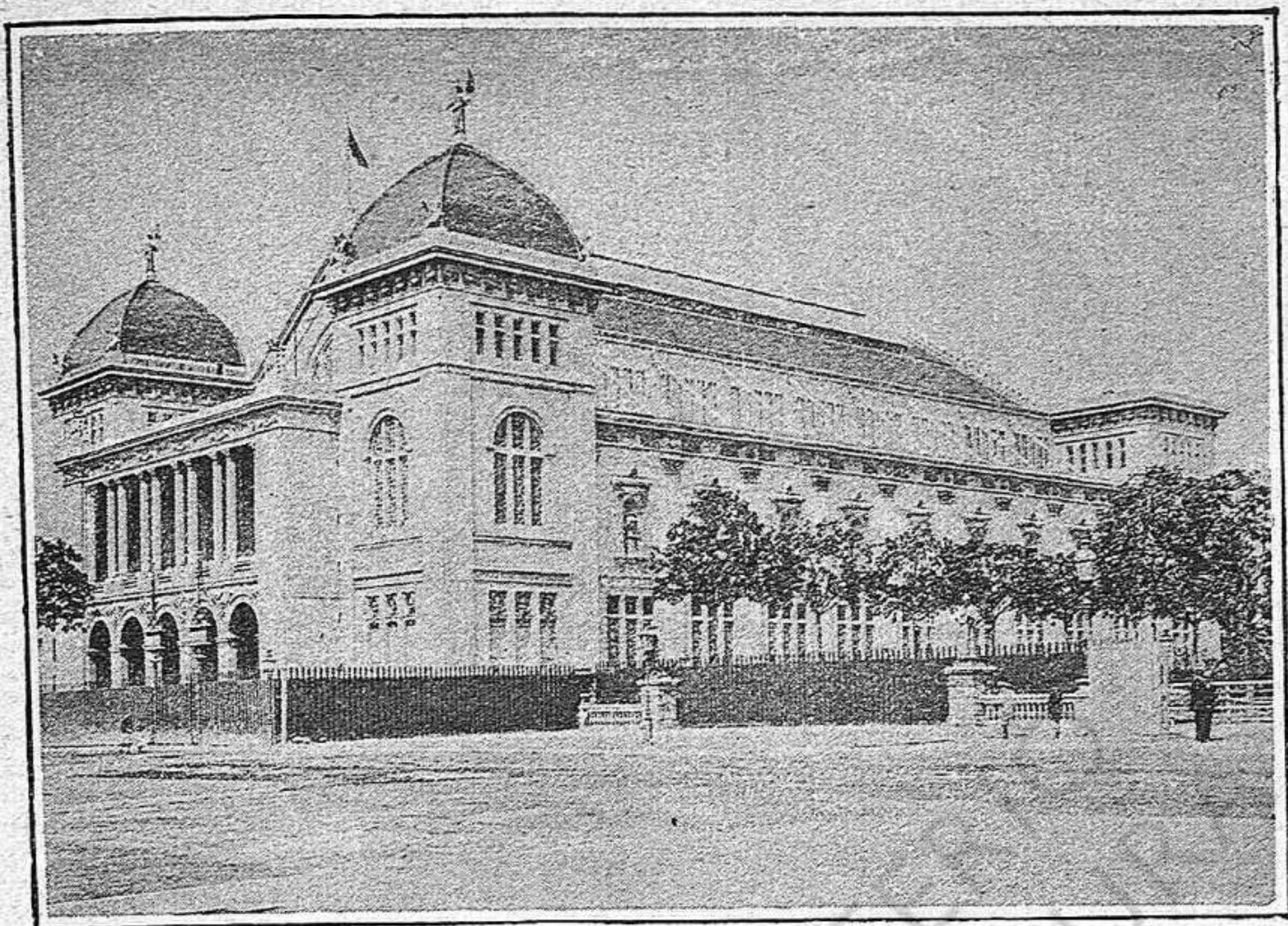
Y are inspirat en totas las anteriors consideracions exposadas, concretaré las meas conviccions profundas respecte al problema del català literari, del català escrit, en la següent conclusió: el problema se resoldrà per sí sol com més amplitut se dongui a la lluita per l'existència entre las diferents formas lingüístiques. Y com a corolari d'aquesta conclusió: Que cadahú escrigui en la varietat viva de català que millor senti y que més li agradi, enriquintla, depurantla, completantla, perfeccionantla, amb els elements assimilables de la llengua antiga, amb els elements que siguin assimilables de las llengües contemporànies germanas, del provençal, del francès, de l'italià, del portuguès, de totas ellas menos del castellà, perquè precisament d'aquest últim idioma el català n'hà de fer un treball de desassimilació, de desintegració dels pocs elements pertorbadors que d'ell se n'hi han introduït. Penso que seguint aquestes corrents el català potser arribarà a tenir un desenrotllament esclatant, esplèndid, floreixent, qu'el posarà al nivell de las demás grans llengües europeas.

(1) Totas las *o* y *u* gráficas fora de síllaba tònica es pronuncian *u* àtòna. Aquesta llei fònica existeix també en la llengua portuguesa.

(2) Vocal neutra característica del català oriental: és exactament igual a la més important vocal neutra de la llengua portuguesa. Devegadas se transcriu *e* devegadas *a*. Totas las *a* y *e* escrites qu'es trovan fora de síllaba tònica són representatives de la vocal neutra. En un altre article em proposo ocupar-me amplament d'aquesta llei fònica qu'am tot y caracterisar únicament l'ún dels dos grans dialectes, la considero com la llei constitucional de la llengua catalana: la força generatriu y conservadora de la seva existència.

J. CASAS CARBÓ

EXPOSICIÓ GENERAL DE BELLAS-ARTS DE BARCELONA

I

Carta d'un senyor de Barcelona a un nebot seu, paisatgista *plein air* de las immediacions d'Olot.

Barcelona 25 maig de 1891.

Estimat Apeles:

Ja veus com el teu oncle, sempre amb el desitj de complauret, sab complir la prometença feta de donarte compte de las sevas impressions sobre l'actual saló de Barcelona.

Tu sabs més be que ningú que respecte a Bellas Arts, com respecte a moltes altres cosas, no soch *gourmand*, soch *gourmet*. Aixis dôs, ya no t'estranyarà qu'et repeteixi lo que tantas vegadas m'has sentit dir: com *amateur* no podràn ferme may feliç, ni els museus-monstruos, ni las exposicions-basars.

Aquellas rengleras infinitas de quadros y més quadros em fan l'efecte del paisatge vist per la portella del vagó en marxa. M'amohino, m'aturdeixo y no logro treure pel clar, cap coneixement positiu de la comarca recorreguda. ¡Ay, Apeles! si no t'has tornat flac de memoria, penso qu'encare et recordaràs del trastorn que vam tenir el dia que per primera vegada vaig acompanyarte al

Louvre. Per satisfer l'afany que tu sentias de devorar tot aquell be de Deu a corre-cuita,— quan d per saborejarlo solament, es necessitan anys y panys — yo no gosava refrenar aquella gormanderia teva plena d'entusiasmes... però ¿què va resultar? que de la visita tu vas sortirne romput y yo tant marejat, que la cosa va costarme dos dias llit. En cambi podem també ben alabarnos d'haver sabut posar aturador a semblants disbauxas.

¿T'en recordas de quin modo ho vam arreglar? El plan no podia ser millor. Una horeta diaria de visita en algun museu particular. Assentadets devant d'uns quants quadros,—moltes vegades d'un sol autor — y tot això amb aquella atenció amb aquell reculliment que corresponen a verdaders devots de la religió de l'art. Y digas la veritat... en compte dels àpats embafadors dels primers dias ¿no't sembla qu'ens davan més gust aquells quants plats de despres — pocs en número, però selectes — tastats amb intelligència, deglotits am plaher, y digerits am profit?

Però si tu vens y em dius, que manifestacions com la qu'are s'està celebrant, hán de ser acceptadas per tothom, no com obra de depuració d'una cultura feta, sinó com medi de vulgarisació y propaganda, y com consagració social d'aquèts rams de la bellesa, fins are tinguts a menos y considerats per la nostra societat, carregada de tasques y negocis, com entreteniment de gent vagarosa... t'hauré de confessar qu'això ya són figas d'un altre paner. Allavoras tals exhibicions, no solament convenientes y útils las sé veure, sinó imprescindibles del tot. Posada la qüestió en aquèl terreno, cal deixarse de tiquis-miquis, fer com fa tothom y fins veure amb alegría qu'els poders públics, que l'element oficial hi afageixi la seva protecció, el seu prestigi, tot el decorat que requereix tan interessant argument... però això sí, sempre amb el ben entes de què aquestas generositats oficials, o per falta d'apetit o amb el propòsit de afavorir determinadas tendencias, institucions o personalitats, no vinguin a mermar els furs imprescriptibles de l'art. ¿Entens, Apeles, lo que vaig dient?

Si aquèl perill s'evita, no hi hà més que dir: lloables seràn quants esforços es facin per agitar l'opinió, per atraure cap al Palau de Bellas-Arts a la gent indiferent y distreta... y si be és difícil que devant d'un miler de telas de totes classes, de més de trescentas esculturas y d'un sens fi de dibuixos, un públic poc o gens preparat logri formarse un gust, una educació... a lo menos aprendrà noms d'artistas, denominanons d'escolas, agafarà aficions. entrarà en curiositats, tot lo qual ya constitueix un síntoma d'iniciació.

Encare que fos no més que per xò, deuriam agrahir an el municipi, l'entusiasme am què va acullir el pensament dels nostres artistas organitzant y portant a felix terme la primera exposició general de Bellas-Arts.

¡Llàstima qu'aquesta no sigui la completa representació de l'estat actual del nostre art! Y que no ho és ni de bon troç, no sols per deficient, sinó per desequilibrada, és cosa que salta a la vista del més llech. Puix si per un cantó, s'hi trovan a faltar obras de punta d'alguns artistas de cap d'ala, (qu'han dut poquet y encare conegut) per l'altre, m'hi sobran molts quadros de gent qu'en fentse vella, no ha sabut cambiar de rumbo, ni veure l'evolució dels nostres temps. Sí, Apeles, sí, encare abundan en aquellas salas de l'exposició las *machines* pseudo-històricas, els retratos anèmics y acadèmics, els paisatges de taller y las postas de sol fetas am motllo.

Dòs, si com t'acabo de dir, l'art de la terra no està ben representat en l'ac-

tual saló, menos, molt menos, infinitament menos ho està l'art estranger. Entre 130 pinturas y 30 dibuixos, solament hi brillan cinc o sis firmes de fama universal: Lhermitte, Roll, Renouard, Rochegrosse, Van Beers.

Això res significaria, si am firmes desconegudas o modestas s'hi trobessin suscriptas obras notabbles y d'alè, però desgraciadament no passa aixis sinó en poquíssims casos. Ben contat y debatut, si separem set o vuit obras realment hermosas, y una dotzena més entre interessants o simplement curiosas, de tot el resto no caldrà pas que t'en resi un mot, sense que per xò me n'hagi de remordir la conciencia.

Amb el teu permis dôs, ya qu'ens trovem en la secció estrangera, vaig a parlarte d'alguns coneguts antichs, y com que tu ya sabs que sense prejudicis de categoria, entre un oli y un dibuix, no sé establirhi més preferencia que la que puguin donâlshi els seus mèrits intrínsecs, començaré per un carbó d'en Lhermitte titulat *La toilette du matin* (una dona pentinantse devant d'un mirall posat sobre una cadira) de dibuix sòlit y amb aquells efectes de clar y obscur que sab sempre obtenir aquêt, aquêt mestre del blanc y negre. A la vora seu en Paul Renouard, que, (com tu dius molt be) és el més ferm dels ilustradors francesos, hi exhibeix com a variat mostruari del seu *reportage* artístic, uns quants d'aquells maravellosos originals que, reproduïts per la prempsa illustrada d'Europa y Amèrica, han sigut la delectació dels verdaders *amateurs*. Qui hagi vist un sol cop aquellas figuras fetas amb una habilidosa facilitat, que no minva per res la seva construcció nervuda y plena, no podrà oblidarlas més.

En Roll, aquêt mestre de l'art modern a qui tu coneixes tant de prop, ens ha dut una tela colossal, que per cert no és de las millors qu'ha produït la paleta del valent artista. No't pensis qu'això vulgui dir qu'en *Le Travail* — aixis es titula el quadro — hi manquin las qüalitats de força, de factura ampla, de pinzellada resolta en quant a procediment, ni tampoc l'amor a la veritat, ni el gust per lo modern en quant a concepció y assumpto, nó... lo que hi trovo a faltar en aquella gran sinfonia grisa, és un motiu principal que descollant sobre els secundaris atregui l'atenció de primer antuvi. En aquella escena d'obras públicas de las immediacions de Paris (entre el Sena y el Mont-Valerien), tot són episodis, y la vista de l'espectador corre perduda sobre aquells trenta metres de pintura, saltant dels treballadors qu'aixecan un peu dret, an'els manobres que traginan blocs de pedra o an'els picapedrers, sense trovar el grupo o figura predominant, que centri y armonisi tots els incidents esbarriats per aquella especie de vista panoràmica.

Vehins de l'anterior, cridan l'atenció dos quadros de Léandre que desde dos medis ben distints trasllada l'impressió del natural d'una manera justa, interessant plena de relleu y de caràcter. En ún d'ells, *Mauvais jour*, un pintor de barba blanca, un *vieux rapin* dintre el desordenat y pobre estudi, contempla ensopit la començada tela, que dalt del cavallet sembla qu'espera l'hora ditxosa del ultim cop de mà d'aquell artista somiador, y aburrit de l'ingrata tasca. L'altre, *Le banc de l'œuvre*, és un bonic recó d'iglesia am tres o quatre feligresos entre els quals sobresurt un vell de testa deliciosíssima.

El cèlebre Rochegrosse, pintor d'història aparatos y teatral, últim representant del romanticisme pintòric més descabellat, en aquêt pany de paret hi té un quadro qu'és senzillament una aberració. Hî fet verdaders esforços per pendre pel terme serio aqueixa elucubració d'idealisme *manqué*, però et confesso

ingènuament que no hî pugut. Et senyalo únicament com innovació notable pel decorat d'arbustos fantàstics, l'empleu de la purpurina d'or y plata, am guarniments de rubins y brillants de cul de got. És el sol traç verdaderament genial qu'hî sabut veure en la sublime producció.

Y are, estimat nebot, si encare no estàs cansat de tanta xerrameca, fesme un xic més d'atenció y et diré quatre paraulas sobre una obreta de dimensions reduïdas, de firma desconeguda, d'assumpto senzill y qu'a pesar de tanta modestia, resulta ser (al meu pobre entendre) ei verdader *clou* de la secció estrangera. Es tracta d'una nota de color, vibrant y lluminosa a l'aire libre, al pic de l'istiu, a sol batent, a ple mitjdia. Afigúrat una moça de la campinya qu'afadigada pel pes de feixuga cistella, en un dia xardoros de Juliol, interromp la caminada per pendre un rato de descans. L'artista ens la presenta amb el cistell al costat boy recolzada sobre un marge mitj fet runa que rodeja un terreno desigual a troços pelat, sec, a troços clapejat de brosta verda. La primera vegada qu'em vaig topar amb aquêt prodigi de llum no gosava acostarmhi, y m'el mirava de certa distancia per por que s'em desfes l'encis y se m'apagués aquell sol qu'am las sevas potentas reverberacions incendia el paisatge de colors, enrogeix las galtonas de la nena, y fins treu espurnas dels flocs de cabells frisats y rossos que provan d'escaparse per front y clatell, de la blanca cofia qu'els empresona. Desde aquell dia hî tornat molts cops a extasiarme devant d'aquell troç de terra abrusat de sol, y és tanta l'illusió que sempre m'ha fet, qu'a voltas hî estranyat com a aixams no hi acudan las cigalas a entonarhi las notas estridents de la seva monòtona canturia.

Yo et juro, Apeles, a fe d'home honrat, que si l'Ajuntament es deixa perdre l'ocasió de comprar aqueixa obra, és qu'està deixat de la mà de Deu.

De las dugas figuras que componen el magnífic quadro de Van den Bos *L'heritier*, sense cap mena de dupte prefereixo la del nen. Per exteriorisar la superbia de raça y l'arrogancia heretada de caràcter, que clarament es trasllueix en aquella criatura de mirada altiva, per res ha necessitat l'artista els encarcaments de *pose*, tant visibbles en la figura de la mare, que magestuosa y solemne, sembla que s'hagi posat en situació per compondre el *quadro final* d'un drama. No obstant y això, és una concepció elevada, seria; molt aristocràtica, però molt de debò, realçada per una execució de primer ordre.

Y are anem per en Van Beers.

Yá et deus haver enterat del rebombori que van moure las *parisienneries* d'aquêt pintor *du monde ou l'on s'amuse*. No va faltar qui, per pornogràficas, volia condemnarlas a l'infern dels refusats, ni qui, am més clemencia, pretenia per tals obretas la creació d'uns llims especials, una mena de reservat com s'estilan en els museus de figuras de cera. Are per are (y en bona hora ho puguem dir) el bon sentit ha triunfat, y aquí estàn els ditxosos quadros excitant la curiositat de visitants y... visitantas, sense que per xò s'hagin commogut las esferas, ni alterat per res las venerandas costums dels nostros pares y els nostros avis. Crech que s'erraria de mitj a mitj el qui prengué semblants quadrets per l'última paraula, xifra y compendi de grand art. Una traça miraculosa, un dibuix correcte, una ciencia del contrast de llum y de color, un domini absolut de medis per obtenir un efecte determinat són las qüalitats que resaltan, després d'observació detinguda, en aquestas artísticas *monerías* esquivadas, refinadas, preciosas... però *monerías* al cap de vall. Per si no m'esplico

prou, t'hi posaré un exemple. ¿Qu'és lo que sobresurt de més notable en el retrato de Rochefort—lo més ferm que té en la collecció?—Un efecte de llum reflexada; difícil de superar; un coll de camisa de relleu extraordinari, uns cabells d'una veritat pasmosa... però en cambi de tot això no es transparenta en el rostre del retratat aquell caràcter violent, aquella ànima tempestuosa qu'han sabut expressar altres artistes al traslladar la testa del apassionat periodista frances.

No vuy cloure aquesta carta sense citar, quand menos a la correguda, una aquarela de Corelli *La Serenata*, sorprenent efecte de clar y obscur; una altre aquarela de Lignovini, popularisada per la reproducció, *La Justice au Maroc*, de tant relleu per una part y tant feta y apurada per l'altre, que de lluny sembla un treball impressionista y resulta detallista vist d'aprop; un retrato al carbó (també conegut) de Beaur y Laurel, ple d'elegancia y bon gust; dos carbons més de Engel, vigorosos y ben modelats; uns projectes decoratius de Hynais, d'hàbil dibuix y graciosa composició; un oli de Milesi, *Jeune fille qui se repose*, figura de tonalitat verdosa, com reflexant la vegetació d'un camp vehí...

No sé si em descuido de res més digne de esment, en cas d'oblit, atribueix-ho a la memoria, no donguis las culpas a la voluntat.

En la carta vinenta hi tindrè tasca per rato perquè vuy dirte lo qu'em sembla de la secció de pintura espanyola.

Res més tinch per manifestarte sinó qu'el teu quadro està ben collocat, fa bon efecte y qu'et felicita am tota l'ànima ton oncle,

BONIFACI.

CRONICA MUSICAL

Gls dos estrenos més importants durant l'última temporada d'òpera han sigut el de la *Mireille* de Gounod y el de la *Cavalleria Rusticana* de Mascagni. La primera ha sigut cantada en el Principal per la companyia d'òpera francesa dirigida per en Roudil, y la segona, per la d'òpera italiana del Liceu.

Mireille y el *Faust* són sens dupte las dugas millors òperas de Gounod. Però, aixis com el *Faust* va tenir de seguida tot l'èxit qu'es mereixia, *Mireille*, am tot y haver agradat molt el dia de l'estreno, va desapareixe prompte de l'escena. Després ha vingut una reacció, y poc a poc *Mireille* s'ha imposat a tot arreu, portant camí de tenir una vida tant llarga y pròspera com la del *Faust*. Potser arribaria a sobrepassar el seu èxit an el d'aquesta òpera, si s'executés tal com està en el primitiu original, ja que las escenas que s'han suprimit o cambiat són de las millors, am lo què ha quedat bastant descomposada l'obra. Amb el seu caràcter complascent, Gounod permet an els empresaris arreglar las sevas partituras, y aquèts n'abusan; per xò el crític té l'obligació d'exigir qu'es toquin aquellas tal com són, en compte dels arreglos qu'els empresaris han arrencat del caràcter dèbil de l'autor.

Mireille, el poema dels camps y dels pastors de la Provença, amb el seu sentiment profundament líric, am la simplicitat de l'acció que s'hi desenrotlla, am la senzillesa y espontaneïtat del caràcter del seus personatges, és una obra a propòsit com pocas pel drama musical. Tot ella està impregnada d'una frescor, d'una delicadesa y d'una primitivitat de sentiment propis més be d'un idili dels grechs primitius que no d'una acció dels nostros temps. La calma, la melancòlica placidesa y la tristor atrayent de las planurias sens fi de la Provença, maravellosament sentidas y descritas per Mistral, acaban de dar al poema un sentiment indefinit y una vaguetat perfectament adequada al caràcter intrínsec de la música. No és estrany doncs que Gounod escullís aquêt poema y arribés a ferne una de las sevas més acabadas y més rodonejadas produccions.

Molt difícil seria trovar dos temperaments tant a propòsit per compèndres y arribar a fer una obra complerta com Gounod y Mistral. En tots dos l'espontaneïtat, la gracia y la senzillesa predominan sobre la força dramàtica. No més en els moments més culminants arriban a ser verdaderament dramàtics, y més com a resultat de tota una acció, en què la gracia està mesclada d'una melancolia íntima y profunda com en l'escena de la mort de *Mireille*, que no fill

del seu mateix caràcter, com en en Glück, Beethoven y Wagner, els quals en qualsevol moment de l'obra, en mitj de l'escena més alegre y més delicada, amb un sol acord, amb un sol efecte d'instrumentació, despertan un accent de verdader terror tràgic.

La forma y l'instrumentació de Gounod és fàcil, sense gaires complicacions, però sempre elegant y molt característica. En la *Mireille*, el caràcter pastoril y campestre del poema es transllueix sempre en la música. Tots els actes comencen am cançons y escenas populars y campestres, donant ja en cada ún d'ells, desde el principi, l'aspecte dominant en tota l'obra. Llàstima que hi hagin sigut suprimidas escenas tant bonas com la del *Val d'Enfer* y la del Ròdano, y s'hagi cambiat l'escena final, qu'ha perdut tot el seu valor; convertintse un final de drama líric, en un final d'òpera còmica, lo qual desfà tot l'efecte del poema de *Mireille*. Quedan no obstant una pila de peças de primer ordre y que fan aquesta òpera digna d'una atenció més grand de la que li ha fet el públic de Barcelona. La sinfonia, sobre tot la primera part, és molt ben feta y ja té el caràcter descriptiu que domina en tota l'obra. Comença el primer acte amb el coro *Chantez, chantez, magnanerelles*, en mitj del qual hi hà una frase plena de passió y de valentia de Mireille, quand demana un amant encare que sigui ben tímit y ben pobre. El duo de Mireille y Vincent d'aquest acte és lo més ben fet de l'obra tal com se canta avuy dia. Són els millors troços del segon acte la farandola y la cançó del Magalí. L'escena que segueix és bastant desigual. En el tercer la romança, la cançó del pastor Andreleaux y l'aria de Mireille són tres peças d'una inspiració y d'una gracia acabadas. En el quart acte després de la pelegrinació de las *Saintes Maries*, hi hà una aria de Vincent y un duo entre aquêt y Mireille que recordan molt el tercer acte del *Faust*. En el duo és ahont s'ha romput desgraciadament el motiu dramàtic y grandios am què acaba l'original. La mort de Mireille, convertintse amb un casament, és lo pitjor qu'es podia fer en aquesta òpera.

L'intepretació que *Mireille* va tenir en el Principal va ser més que regular; fora dels coros, qu'eran molt fluixos, tots els demás se surtian bastant be de la seva part. La falta d'assistencia del públic és imperdonable, fent creure que no més en el teatre del Liceu volen sentir música, y en aquêt teatre l'acceptan sigui bona o sigui dolenta. Si el públic segueix per aquêt camí, en compte d'avençar, reularà com ya ho està fent, y per demostrarho no tenim més que dar un cop d'ull a la temporada d'òpera del Liceu.

Ultimament s'ha encarregat d'aquêt teatre una empresa qu'ella mateixa s'ha titulat am certas pretensions *Societat artística*; y diem am pretensions, perquè ningú és capaç de descobrir am què ho ha provat, qu'és una societat artística. Primerament las òperas ya conegudas han sigut molt mal cantadas y molt mal tocadas. És de las vegadas que s'ha fet més malament el *Lohengrin*; y l'execució de *I Pescatori di Perle* y *La Bella Fanciulla di Perth* ha sigut tant desastrosa qu'es podria creure qu'el Sr. Mascheroni dirigia per força aquestas obras francesas y no tenia cap interes en qu'anessin be. En cambi *L'Otello* sí que va ser ben executat, no sabem si perquè el Sr. Mascheroni és, com se diu, l'encarregat per la casa Ricordi, de propagar aquesta òpera. Lo cert és que no va a cap teatre que no hi posi *L'Otello*; per sols fer això, més valdria que no tornés may més. Encare qu'aquesta temporada no ens podem queixar: el senyor Mascheroni ens havia promes el *Tannhäuser*, el *Tristan e Isolda*, *I Maestri*

cantori, Las Valkirias, tres grands concerts completament wagnerians... y ens ha donat la *Cavalleria Rusticana* (!)

Posant aquesta òpera en escena tampoc ha demostra la *Societat artística* els seus grands coneixements artístics, perquè a la fi, se n'havia parlat tant, de la *Cavalleria Rusticana*, que fins las pedras del carrer estavan enteradas de la existencia de tal òpera, y de què el Sr. Mascagni havia fet una revolució en l'art musical y sobre tot en l'art musical italià.

De tots modos, encare que la *Societat artística* y el Sr. Mascheroni no s'hagin tingut que rompre el cap per descobrir aquêt nou talent, no podem menos qu'estar molt còntents d'haver sentit *La Cavalleria Rusticana*. A nosaltres, que fa més de cent anys estem dominats per la música italiana, ens havia naturalment d'interessar molt coneixe aquêts nous camins en què entra la música italiana. Es diu que Verdi va exclamar quand va sentir aquesta òpera, que moriria tranquil, doncs tenia un successor. El que va inventar la frase, si no és veritat que Verdi digués això, ja sabia lo qu'es feya. Mascagni és un successor directe d'en Verdi y porta las sevas teorías fins a l'exageració. Verdi és un efectista vuit de sentit que no més busca l'èxit brillant de moment, d'això n'és mestre, y té obras que sempre en seràn un modelo, per exemple l'*Aida*. Mascagni ha vingut perfeccionant el sistema; suprimint l'efectisme y deixant solament el soroll. Per obtenir això, ha seguit un procediment dels decadentistas moderns, qu'és fer predominar un color en pintura o un instrument en música per que l'obra tingui un tint general que domini en tota ella y que caracterisi la seva idea principal. L'instrument qu'ha fet predominar, y que per cert maneja divinament, és el bombo. Com lo principal que té aquesta obra és això, em sembla que ja n'hem dit tot lo qu'es podia dirne. No més farem una observació y és qu'amb el bombo si ha d'anar am molt cuidado, perquè si es romp queda a sota el vuit, per lo qual és perillos l'ús exagerat d'aquest instrument. Resultat de tot això. el teatre del Liceu en comptes de fer un pas endevant n'ha fet un enderrera.

Abans d'acabar direm alguna cosa sobre l'interpretació qu'el senyor Mascheroni ha donat a la sinfonía del *Tannhäuser*. Ens fixem molt detingudament en aquesta sinfonía perquè en ella hi hà contingut y sintetisat tot el pensament artístic, filosòfic, y religios que més endevant Wagner desenrotllarà en las demás obras. El senyor Mascheroni que volia posar en escena tant grand número d'obras d'aquest autor sobre el qual s'havia fet una llegenda, ahont s'el posava com a propagador de las ideas Wagnerianas, tenia am la sinfonía del *Tannhäuser* ocasió de demostrar el seu entusiasme y el coneixement que tinga de tant grand geni.

Per interpretar y compendre las obras de Wagner és necessari tenirli una admiració y un amor verdader y haver fet un estudi detingut y apassionat de las sevas ideas y del seu art. Amb un entusiasme d'encàrrech com és el que generalment corre, resulta que no s'hi enten res, y am molta facilitat y am l'apreciació fins del més senzill detall es posa ben clar en evidencia qu'aquest entusiasme ho és ben be de *commande* com diuen els francesos. Wagner és un aleman pur y té totas las qualitats y defectes del seu poble. L'aleman rodeja sempre el seu pensament de grands abstraccions metafísicas y el presenta derrera de tantas nebolusitats y difusions qu'es fa molt difícil de compendre; més aquesta falta de concretació en las ideas ha fet del poble aleman el més

grand músic de tots. Wagner ha escrit innumerables treballs crítics hont explica el sentit de las sevas obras musicals, convençut de qu'el fondo d'aquestas seria una mica difícil d'entendre per ellas solas. El que vulgui conèixe be a Wagner y el seu pensament, no té doncs més remey qu'enfonzarse dins de las sevas especulacions metafísicas y acceptarlas tal com ell las presenta.

El senyor Mascheroni a l'interpretar la sinfonia del *Tannhäuser*, va demostrar palpablement qu'a un admirador d'en Verdi tant exagerat com és ell, li és molt difícil sinó impossible comprendre perfectament a Wagner. Aquestos dos músics, són els dos extrems oposats de l'art: a l'ún no el preocupa per res el drama literari, y l'altre tot ho sacrifica an aquêt, fins a l'extrem de dir que la literatura és art mascle y la música art femení que deu ser fecundat per aquell. El punt de partida no pot ser més diferent y no arribem a comprendre, ni tant sols a imaginarnos com un admirador acèrrim de l'ún pot serho de l'altre.

L'interpretació de la sinfonia del *Tannhäuser* que fa el senyor Mascheroni, a més de ser descuidada y pobre és completament falsa. Per interpretar Wagner, no és suficient tocar las melodías a temps y portar l'orquestra ajustada, és necessari ademés comprendre tota la seva significació y tot el seu valor. Perquè sinó resulta el cant dels pelegrins estacat y sec, sense l'harmonisació y la calma tranquila qu'exigeix aquêt cant religios; la bacanal y l'himne a Venus, que desbordan de foch y de sensualisme apassionat y delirant, amb una fredor clàssica, sense passió ni calor y el cant de Venus, descolorit y glaçat. No és estrany doncs que la famosa frase de violins que, com un cop de vent terrible y furios, desfà y s'emporta tota aquella desenfrenada escena, surti vulgar, deslluïda y morta; y hont és aquell motiu religios que de totas aquelles ruinas s'aixeca triunfant, grandios y apacible al meteix temps? aquell cant profundament místic y senzill qu'avassalla y domina fins a transformar tots els cants a Venus en himnes de gloria, emportantsels a las regions puras y trionfants del renunciament y de la compassió universal? No és un *crescendo* material, el d'aquêt final, és una expansió moral, d'amor y de fraternitat que s'escampa poc a poc per tot l'ambient y per tots els esperits fins a arribar a abraçar tot el mon. El senyor Mascheroni dirigeix aquêt final del meteix modo que si dirigís el final de la sinfonia del *Guillermo Tell*.

Pels que diguin qu'això són exageracions nostras, anem a copiar lo que una de las revistas més serias d'Europa, *The Athenæum* de Londres, diu de l'interpretació que dels *Mestres Cantors* fa el senyor Mancinelli, el director del Real de Madrid, de la meteixa escola qu'en Mascheroni y que passa també com a grand wagnerista. *The Athenæum*, després de dir que l'execució de l'òpera ha sigut incomparable per part dels cantants, diu: «Desgraciadament aquesta interpretació està espatllada completament pel desarreglo y mala direcció am què va l'orquestra. És evident qu'el senyor Mancinelli no ha compres res de la partitura, perquè s'entreté molt a produirhi efectes estridents com els que són permissibles en l'*Aida* y el *Mefistofele* y després deixa an els detalls que per ells meteixos es componguin. El soroll del metall destrueix tota l'obertura. Era trist anar seguint, com punt per punt, era equivocada tota l'interpretació, y especialment la del primer acte. Si Herr Richter hagués pugut ser contractat per dirigir *Die Meistersinger*, l'execució donada an aquesta òpera en el Covent-Garden hauria estat per sobre de tota crítica.»

A. C.

BIBLIOGRAFIA

ENSAYO DE GRAMÁTICA DE CATALÁN MODERNO por POMPEYO FABRA. — Barcelona, Estampa y Librería «L'Avenç» de Massó y Casas, 21, Portaferrissa.—1891.

Un vol. de 18 per 11 cm. y 124 pàgs., enquadernat, 3 ptas.

Am satisfacció ens ocupem d'un llibre útil, ben fet y de grand trascendencia pel nostro renaixement. Tenim davant nostre un estudi de debò, sisquera sigui parcial, de la nostra llengua: s'ha fet tant poc fins are! Y diem estudi parcial, —no té pretensions de més, l'autor el nomena ja senzillaments *Ensayo*, — perquè aquêt llibre no abraça l'estudi total de la parla. Y no obstant y això, no duptem un sol moment en dir, qu'és un grandíssim pas endavant pel progres y perfeccionament de la nostra llengua, qu'és un punt de partida segur, una base sòlida per la formació de la Gramàtica total de la llengua catalana, d'aquella gramàtica hont hi vindrà estudiada la llengua en tota la seva integritat: la llengua contemporània y la llengua històrica; la forma lingüística parlada y la forma lingüística escrita fonètica, analògica, flexiològica y sintàcticament tractadas am, tot els seus dialectes y varietats. Què s'ha proposat el Sr. Fabra amb el seu llibre? Ho diu en un petit prefaci dirigit «An els qu'escriuen en català: presentar el sistema gramatical del català de Barcelona qu'és el parlat, am petites modificacions en tot Catalunya, excepte en algunas comarcas de las provincias de Lleyda y Tarragona.» Ens agrada el propòsit del Sr. Fabra. Dels dos grands dialectes en què es divideix la llengua catalana, el nord-oriental qu'és el que nosaltres parlem és el més important, perquè sent ell el qu'ha arribat a major perfecció en el seu desenrotllament fonètic, analògic y de flexió, y sent el que compta am més nombre de gent qu'el parlin que tots els demás dialectes y varietats plegats, ell és el qu'està cridat a ser modernament el dialecte literari per excelencia de la llengua catalana. Aquesta superioritat lingüística del català nord-oriental es fa evident en l'obra del Sr. Fabra, qu'ens el presenta am tot l'esplendor del seu sistema gramatical, dedicant a l'exposició del meteix tota la primera part de l'«Ensaig de Gramàtica de Català modern». Aquesta primera part conté nou capítuls que són: *Pronunciación: Sílabas tónicas, Vocales, Consonantes.*—*Nombre: Formación del plural, Género, Adjetivos de dos terminaciones, Adjetivos de una terminación, Grados de significación, Derivación.*—*Artículo.*—*Adjetivos determinativos: Posesivos, Demonstrativos Relativos é interrogativos, Indefinidos, Numerales.*—*Pronombre: Pronombres personales, Pronombres posesivos, Pronombres demostrativos, Pronombres relativos, Pronombres indefinidos.*—*Verbo: Terminaciones, Radical, Verbos irregulares de la conjugación a.*—*Verbos irregulares de la conjugación e, Verbos irregulares de la conjugación i, Pretérito definido (Forma compuesta), Tiempos compuestos, Participio pasado.*—*Adverbio: Adverbios de lugar, Adverbios de tiempo, Adverbios de cantidad, Adverbios de modo, Afirmación negación y duda.*—*Partículas En, Hi.*—*Preposición y conjunción.* La segona part té dos capítuls l'ún titulat *Catalán académico: Formación del plural, Artículo, Adjetivos determinativos, Afijos, Verbo, Preposición;* y l'altre *Ortografía: Acento ortográfico, Vocales átonas, Apóstrofo, Consonantes, Letras mudas.* Posem l'index sencer del llibre, perquè en l'impossibilitat de ferne un anàlisis complet en el reduït espay d'una nota bibliogràfica pensem qu'és el millor medi de dar una idea exacta del plan e importancia de l'obra.

Dels diferents capítuls de la primera part més notables pel mètode d'exposició són: el de la *Pronunciación* hont la fonètica oriental hi ve vuidada am claretat y precisió; el del *Pronom* en las sevas dugas series de formas, directas e inversas mar-

cantse am reglas fixas llur ús respectiu; el dels verbs irregulars qu'és un veritable *chef d'œuvre* d'anàlisi morfològic, y per últim el referent a las partícules *en* y *hi*, elements gramaticals de tant d'importancia en la llengua catalana y dels que fins are ningú havia fet un estudi conciençut. En el capítul *Catalán Académico* s'hi constatan las diferencias, (en quant hi cap dins de l'estat caòtic de la llengua escrita contemporania) entre aquesta especie de llengua convencional qu'escriuen la majoria y el català oriental parlat, restant per la comparació, posada en l'evidencia més absoluta la superioritat aclaparadora d'aquét sobre d'aquella. El capítul *Ortografía* am què fineix l'obra no té desperdici. Hem de fer observar respecte del sistema ortogràfic empleat pel Sr. Fabra, que pocas són las innovacions qu'ha introduit en l'adoptada per la *Real Academia de Buenas Letras* «no perquè no cregui, diu, que se n'hàn de fer moltes.» Perfectament d'acord. El seu principal objecte ha sigut presentar el català tal com se parla.

El Sr. Fabra ha fet molt be de servir-se de l'idioma castellà per l'exposició gramatical de la moderna llengua catalana, per varias rahons: perquè és sempre ventajossísim l'estudiar una llengua per medi d'un altra, l'estudi comparatiu qu'es fa entre amduas, essent font abundosa de distinció y de caracterisació del sistema gramatical de las dugas llengües comparadas; perquè el castellà és la llengua que fa anys preten inutilment substituir-se a la nostra en la terra catalana, y convé moltíssim que tots els catalans se convencin de la superioritat que té la llengua qu'els hi és propia, sobre la castellana que s'els voldria imposar, y res millor per xò conseguir, que posar devant de llurs ulls l'una y l'altra llengua degudament comparadas; perquè la majoria dels catalans que no han rebut oficialment cap instrucció lingüística sobre el català, coneixen en cambi am més e menos perfecció el sistema gramatical castellà y per via d'aquét els serà més fàcil coneixe el de la llengua qu'ells parlan naturalment; y per últim, y no és l'aventatge menos important, tenim així un llibre qu'oferir a tots els estrangers a la nostra llengua, hont per medi d'una altra qu'és una mica més coneguda a Europa que la nostra, poden adquirir un coneixement bastant complet de la meteixa, o quand menos, ferse càrrech de què és una llengua de debò, no indigna de figurar pel seu sistema gramatical al costat de la francesa, de l'italiana o de la portuguesa.

JOSEPH ALADERN.—*IMPIETATS, poesías escullidas*.—*Estampa de Manel Ferré, Fontvella, 9, Falset*.—1891.

Un fasc. de 22 per 16 cm. y 30 pàgs.

Aquét es el primer fruyt d'una Biblioteca que du el pretenciós titul de «Lo Modernisme, Galeria de autors innovadors». Està dedicat a Richepin *el més innovador y atrevit dels poetas contemporanis*.

Llègidas y estudiadas las poesías que conté, resulta: que l'autor deu ser molt jove; que li tarda de donar a coneixe lo que produheix son cervell a mitj desenrotllo; qu'es creu ser més poeta de lo que realment és; qu'am tot y son afany innovador versifica com els pitjors cultivadors de la poesia de certamen; que oposantse a l'autor frances a qui dedica la obra descuida complertament la forma —quand aquell—com gayre be tots el modernistas n'és un model.

Tot això no vol dir que en l'autor d'*Impietats* no s'hi vejan espurnas de poesia; entre sos versos hi han *ideas* no gens vulgars, y es podrian classificar de bonas sinó fossen malmesas per la forma. Creyem qu'a ningú deu parlarse tant clar com al qu'es presenta sense modestias ni vacilacions; per xò dihem francament al nou autor, que no es pot fer poesia moderna solament amb *impietats*, sinó reunint totas las qualitats que calen per fer poesia bona; a lo qu'es pot arribar tenint la sort de possehir talent, molt estudi y una llengua tant rica, pastosa, delicada y enèrgica com la catalana.

CANÇONERET CATALÀ. *Llibre de bons amonestaments per Fra Anselm Turmeda. Romiatge del venturós Pelegrí, ab les Cobles de la Mort.*—Segons los Ms. y edicions antigues.—Barcelona, Estampa de Pau Riera y Sans. M. DCCC.XCI.

Un volumet de 9 1/2 per 6 1/2 cm. y 64 pàgs., en cinc estats, de 1'50 á 4 ptas.

El refinat bibliòfil Sr. Bulbena ha tingut la bona idea de reunir en un llibret diminut las popularíssimas obras en l'epigraf nomenadas. És un fet que parla molt en favor del nostre poble el que aquestas s'hajan trames d'una a l'altra generació, reproduhintse en innumbrables edicions, conservant el meteix llenguatge del qui las escrigué, y fins la data remota dels amonestaments de l'original fra Anselm Turmeda repetida de pares a fills en la penúltima estrofa. Llàstima que l'aspecte tipogràfic d'aquêt llibret no responga a la bondat de la edició.

LOS CENT CONÇEYLS DEL CONÇEYL DE CENT *escrits de ma de Fra Feliu Piu de Sanct Gviu canonie de la Seu ab altres Maximes e Veritats que shi enclouhen e son en vers.*—[In fine]. Fou estampat a Barçalona a can Massó e Casas llibraires, a la marca de «L'Avenç», a la Portaferrissa, en lo 20 iorn del mes de Maig de lany de la Nativitat del Senyor Deus Sanct Jesus Christ M.D.CCC.XCI.

Un fasc. de 23 per 14 cm. y 48 pàgs., 1 pta.

Ja una altra vegada havia provat en Pompey Gener que sab donar a son estil una verdadera flayre d'antich. Però avuy gracias a la oportuna illustració, al to del paper y a la tipografia, ha produhit un llibre que malgrat algunas exageracions ortogràficas may usadas a Catalunya, te grand aspecte d'època. Especialment el *pròlech del auctor* y l'endressa a *Sanct Jordi* es recomanan en aquêt sentit.

Els conçells, inspirats de forma entre Fra Anselm y J. C. Amat, estàn saturats de l'humorisme qu'enclouen las veritats de *Fra Bernat*. Tal volta la nota és massa repetida. Es recomana també el *Rahonament del Auctor ab la pregaria dels sept pecatz capitals*.

EL AJEDREZ.—*Investigaciones sobre su origen per D. José Brunet y Bellet.*—Barcelona, Librería «L'Avenç» de Massó y Casas, Portaferrissa, 21.—1891.

Un vol. de 27 per 18 cm. y 426 pàgs., illustrat. 15 ptas.

Els llibres del Sr. Brunet solen tenir un caràcter molt propi. Temperament demolidor, gayre be tots els seus estudis s'han dirigit a desfer els molts prejudicis històrics qu'estàn en voga sobre els pobles de la antigüetat. Y per conseguirho no's val de las veritables fonts que suposan viatges y coneixement de llenguas mortas, sinò que tots dos arguments ixen dels llibres publicats sobre arqueologia e historia, y els llença valentment sense sortir de sa biblioteca, notable en sa especialitat. Ferm en sa manera de pensar, no respecta famas europeas ni sabis regoneguts. Si son estil no fos tant diluhit y no repetís tant las argumentacions a son favor, sos llibres tindrian sens dupte un valor revolucionari històric de primera força.

En aquêt llibre, diluit com els demés, tracta de demostrar l'orige egipci dels escacs, tot fent una excursió per tots els pobles que tenen o han tingut aquêt joch important. Tot provantho aprofita, la ocasió per rebàixar la preponderancia històrica concedida als pobles indi y àrabe, amb els qui certament no simpatisa. Tenen per nosaltres especial interes els capítuls en què s'ocupa del joch en l'Edat Mitja pels molts datos trets de documents e inventaris catalans inèdits. Vègis el testament del comte Armengol, primer document conegut de la Edat Mitja en què es parla d'escacs; la probabilitat de què el cèlebre Jaume Cassulis. (Gazull?) fos català; l'estudi del joch procedent d'Ager, etc., etc.

ESTAMPA DE «L'AVENÇ», DE MASSÓ Y CASAS.—Portaferrissa, 21, Librería.